رۆژگار

دەمەوئێوارەی رۆژێکی پاییزبوو کەهەریەکەیان لەقوڵێکەوە، بەرەو قەراخ شار رۆیشتن. دەمێکی دەمێکبوو یەکتریان نەدیبوو. داخوازیی یەکتربینینەکە لەمەوەبوو. ئەم بەیانییەکەی داوای لەپووریکرد ئاگاداریبکا، کەبەپەرۆشەوە حەز بەبینینیدەکا. لەوەبەر زۆرجاریتر بیری لێکردبوەوە. بڕیاریدەداو دەیووت: "بۆچی گوایە چی دەقەومێ؟! خۆ دەستنادەینە یەخەی یەکتر؟!.

یاواداشمان!..ئێچاکتر. خۆ ئەو گرێکوێرەیە لەدڵمدا دەکرێتەوەو، بیروهۆشم لەئاستیدا سافدەبێ؟. وەهای دووتو بڕیاریدەدا کەلەنزیکترین فرسەتدا بیکا. کەچی کاتێ فرسەتەکە رێکدەکەوت، دوودڵیو راڕایی لێیتێکدەداو دەیخستە جاری داهاتوو.

جاری داهاتووش وابەئاسانی هەڵنەدەکـەوت. ئەو لەبـــابــەتی مرۆڤی جێبەخۆنەگربوو. هەرلەوکاتەوەی رەوتی ژیانی خۆی لەگرێژەنەبرد، ئیتر بووە گەڕیدەیەکی شارانو نەدەگیرسایەوە. دەڕۆیشتو ئەو بزربوونەی بزردەبوو، کەس نەیدەزانی کوێ چووەو چیدەکا!. دەبینرا..جاروبار هەواڵی دەماودەم دەگەیشتو، دەووتـــرا کـەلـەفلانە شــــار یافیسارە شارۆچکە بینراوە. بەلام قەت نەدەووترا کەجێگیربووە. کەس نەیدەتوانی وا بڵێ، چونکە هەرهێندەت دەزانی خۆی لەناکاوێکدا پەیدادەبووەوە. ئینجا ئەمیشیان لەچەند رۆژێك زیاتری نەدەخایاندو بزردەبووەوە!. ئەم لەدواجاری پەیدابوونەوە لەناکاوەکانیدابوو، کەبەسەر دوودڵیو ڕاڕاییەکەی خۆیدا زاڵبوو. جاری داهاتووەکەی بەگیرهێناو، ئەم فرسەتەیانی لەدەستنەدا.

سەرلەبەیانیی ئەو رۆژە کەپووری خۆیکرد بەماڵداو دانیشت، ئەم هەروا ئاسایی لێیپرسی:

ـ هەواڵی گەڕیدەی شارانمان چییە؟!.

کەچی پوور وتی:

ـ لەماڵەوەیە..ئەمڕۆ لەبەرەبەیاندا پەیدابوو!.

ئەم وەك حەزەکە لەپڕێکدا لەناخیدا بتەقێتەوە، خورپەیەك بەهەناویدا کسپەیکرد. تـــەوژمێکی خوێن شـــالاوی بـۆســـەروروخساری هێناو هەردوو لاجانگی گەرمداهاتن، چاوی بەبەرامبەریدا رووەاو هیچی بۆنەووترا. پوور وەکوو هەستی پێکردبێو سووکە ترسێکی لەناخدا بزواندبێ، وتی:

ـ لەوەناچێ زۆر گیربخوا..خۆت دەزانیت!..

ئەم نەیهێشت قسەکەی تەواوبکا. وەك لەبەرخۆیەوە قسەبکا وتی:

ـ حەزدەکەم بیبینم!.

پوور باوەڕی بەگوێی خۆی نەدەکردو حەپەسا. ئەم ئەمجارە بەڕوونیو بەدڵنیاییەوە وتی:

ـ پێی بڵێ: بەپەرۆشەوە حەزدەکەم بیبینم.

● ● ●

یەکتربینینەکە بۆهەردووکیان، ساتێکی پڕ لەهەژانی ناخی دەروونبوو. دەتووت بۆرمبازێنێکی ئەوتۆ هاتوونەتە بەرمەیدانی یەکتر، کەهەرچی شیرو تیری ناخ هەیە لەیەکتری بخەنەکار. شوێنەکەش هەرڕاست شوێنی ئەو جۆرە رمبازێنەبوو. ئەمبوو ئەوێی دەسنیشانکردبوو..گردی سەیوان..پاڵ گومەزەکەی شێخ مارف. بۆچی ئەوێ؟!.

دەیـــزانی بۆچیو لـــەدڵـــدا زۆریشی لـــێخۆشهات..(..ئـــا..ســەیوانو پـــاڵ گومەزەکە..بەهارانو دەمەدەمی هاوین..ئەوێمان بۆخۆمان قۆرغدەکرد. نەماندەهێشت هیچ قوتابییەکیتر توخنی بکەوێ. تاسەعیماندەکرد سەعیو تاياريماندەکرد یاری. ئینجا کەڕووەوشار دادەنیشتین، راست بینابییمان ئاڕاستەی ماڵەوەدەبوو. باڵەخانەیەكو رووی لەسەیوانە. هەردووکمان دەبینین ئەوەتا هەردوو دایك دێنو دەچنو هەڵدەسووڕێن. دوو خوشکنو شوویان بەدوو برادەری گیانی بەگیانیی یەکترکردوە. خانووەکە موڵکی باپیری منە. ماڵی باپیرم لەخوارەوەدان. سەرەوەشیان وازلێهێناوە بۆباوکمو برادەرەکەی. موو بەبەینماندا ناچێ. باپیرو نەنکم لەگەڵ باوکمدا. باوکمو دایکم لەگەڵ باوکیو دایکیدا. دواجار من لەگەڵ ئەوو ئەو لەگەڵ مندا، وەکوو باوکمو باوکی، دوو برادەری گیانی بەگیانیی یەکترین..).

ئەم ماوەیەکبوو لەوێ دانیشتبوو کەئەو گەییشتە جێ. ساتە پڕ لەهەژانەکە بوو. سلاوکردن لەو گێژەنەدا کارێکی بێجێبوو. سلاوینەکردو هات بەبێدەنگ بـــەژوورســـەرییەوە راوەستـــا. مـــاوەیەك بەخامۆشی مانەوە. تائەم پەردەی بێدەنگییەکەی دڕی. بەهێمنییەوە وتی:

ـ دەبینیت؟!.

ئەویش کەپێشتر شانبەشانی ئەم چاوی ئاڕاستەی دیمەنەکەکردبوو، وەك ئەم لەسەرخۆ وتی:

- دەبینم!.

- بەکام چاو؟!.. ئەوەکەی جاران یا ئێستا؟!.

- من دوو جۆر چاوم نییە.

- یانی هەرئەوەکەی جارانتە؟!.

- واش نالێم..بەلام رۆژگار کاری خۆیدەکا.

- هەندێ شت هەن رۆژگار کاریان تێناکا.

لەیەکتری چاك تێدەگەیشتن. هەریەکەیان دەیزانی ئەویتریان لەکوێوە قسە دەکا. ئەو کەتا ئەم ساتە هەربەپێوە راوەستابوو، بەهێواشی لەتەنیشتییەوە دانیشت. پالی بەدیواری گومەزەکەوەداو قاچی راکێشا. پاکەتە جگەرەکەی دەرهێناو جگەرەیەکی بۆخۆی لێدەرکێشا. ئینجا بەبێرووەوەرگێران، پاکەتەی بۆلای ئەم درێژکرد. ئەمیش بەبێئاوڕدانەوە بەلای ئەودا، جگەرەیەکی لێدەرهێنا. هەریەکەیان بەشقارتەی خۆی، جگەرەکانیان ئاگرداو کەوتنە مژلێدانیان. بەدوایدا ئەو کەوتەوە قسەو وتی:

- قسەکەت راستە..بەمەرجێ هەندە شتەکە بزانرێ کامانەن!.

ئەم وەك لەوەرامەکەی سەرسامبووبێ، بۆیەکەمجار ئاوڕی بەلایدادایەوەو سەرنجیدایە رووخساری. سەرنجلێدانەکەش زیاتر سەرسامیکرد!. لەوساتانەدا گومانێك بەمێشکیدا بروسکەیکرد لەوەی کەئەم زەلامە ئەو خۆیبێ!. راستە نۆ سالبوو نەیدیبوو، بەلام چۆنو بۆچی وای لێبەسەرهاتوە؟!. بەدەم ئەو سەرنجلێدانەوە، دیمەنی لەوەبەری هاتەوە بەرچاوی: (چاووبرۆیەکی رەشی گەش. ناوچەوانێکی پانو رووومەتو چەناگەیەکی خڕی گۆشتن. قژێکی چڕی هەردەم داهێنراوو، سمێلێکی قەیتانیی رێك. بەلێ.. سەروڕووخساری لاوێکی شۆخ.. تەواو شۆخ).

دیمەنەکەی لەوەبەری ئەو، دیمەنی (شەوبۆ)شی هێنایەوە پێش چاو. ئەوەکەی شەوبۆ، بۆجاری هەزار جارە بەسەرهاتەکەی لەبیروهۆشدا ژیاندەوە. لەدلی خۆیدا وتی: (..راستە لەسەرەتادا لەگالتەیەکی مندالانە بەولاترەوە نەبوو.

هەردووکمان حەزمان لەو دەکردو، ئەویش حەزی لەهەردووکمانبوو. واماندەزانی سێ منداڵی ساواین‌و یارییەکی ناو کۆڵاندەکەین. ئێمە لەتەمەنی سیانزە ساڵیدابووین‌و ئەو یانزە ساڵان. بەڵام خۆئەوە زۆری نەخایاند..خۆ هەرزوو روونبووەوە کەئەگەرچی من لەتۆ زۆر زیاتر ئەوم خۆشدەوێ، ئەویش زۆر زیاتر تۆی خۆشدەوێ‌و تۆیت دەستەگوڵی. خۆمن لەپێناوی تۆدا، ئەو یەکەم عەشق‌و دواعەشقەی خۆمم خەفەکردو دڵی خۆم مراند. هەروەکوو شەوبۆش، گاڵتەی منداڵانەکەی بۆتۆ تێکەڵ بەخوێن‌و گۆشت‌و ئێسقانی خۆیکرد. کەچی تۆ..تۆ دوایی ئەو هەموو نامەردایەتییەت لەکوێ هێنا؟!..تۆ چۆن..).

ـ وەرامت نەبوو..!. بەمەرجێ هەندە شتەکە بزانرێ کامانەن!.

ئەم لەخۆی بەئاگاهاتەوە. چاوی لەڕووخساریلاداو روانییەوە بەرامبەری. روانییەوە مەڵبەندەکەی منداڵیی خۆیان‌و شەوبۆ. دوای کەمێ رامان وتی:

ـ مەردایەتی.

ئەویش بۆیەکەمجار لایکردەوە بەلایداو سەرنجیدایە. زەردەخەنەیەکی کاڵی بەقێزوبێز گرتی‌و وتی:

ـ مەردایەتی؟!..بێخەبەریت!..ئەوەی رۆژگار بەرلەهەر شتێکیتر کاریتێدەکا، مەردایەتییەکەی لەمەڕ تۆیە.

ـ تۆ لەخۆتەوە دەڕوانیت..بەگەزی خۆتی دەپێویت!.

ـ گەزی من گەزی رۆژگارەکەتە.

ـ دیوە گەندەڵ‌و رزیوەکەی.

ـ لەچاوی تۆوە وادەکەوێتەوە..لەچاوی منەوەنا.

ـ چاوی پاکو چاوی پیس هەیە.

ـ چۆنیان لەیەکتر جیادەکەیتەوە؟!.

- چۆن؟!.

ئەم پرسیارەکەی بەتەوسێکەوەکردو کەمێ بێدەنگبوو. هەربەتەوسێکیشەوە سەرنجیدایە ئەو. ئەویش لەلای خۆیەوە روانییە ئەم. ئەوە یەکەمجاربوو چاو بڕنە چاوی یەکتر. ئەم بێئەوەی سەرنجی لێلابدا، هەربەدەم شێوە تەوسەکەوە وتی:

- تۆ شەوبۆ ناوێك دەناسیت؟!.

ئەو بزەیەکی تێکەڵ لەتوانج و گاڵتەپێکردن گرتیو وتی:

- ئەی تلَپەکەیم بۆتۆ بەجێنەهێشت؟!. پیرۆز..بەدایکی کوڕانتبێ!.

ئەم لەئاستی قسەکەیدا چاوی پەڕییە پشتی سەری. لەشی بوو بەپارچەیەك ئاگر. راپەرییە سەرپێ. هەموو گیانی وەك بیی ناو ئاو دەلەرزی. ماوەیەك بەو چەشنە بەپێوە مایەوە. تالەئەنجامدا دانی بەخۆیداگرت و وتی:

- تلَپەکەی؟!. هەڵسەوەرە!...

ئەو لەسەرەتادا لەجێی خۆی نەجوولا. ئەم هەشت نۆ هەنگاوێك دوورکەوتەوەو، چوو لەئاستی گۆڕێکی هەڵبەستراودا راوەستا. ئاوڕێکی لێدایەوەو بانگیکرد:

- وەرە..وەرە بڕوانە.

ئەو هەروا بۆئەوەی بزانێ مەبەستی چییە، هەڵساو چوو بەفیزێکەوە لە تەینشتییەوە راوەستاو هەڵینەڕوانی!. گوێی بۆقسە هەڵخست. ئا قسەکە کەوتە بـــەرگوێی..لــــەشێوەی خوێندنەوەدا کـــەوتـــە بەرگوێی کەوتی: (ئەمە گۆڕی خوالێخۆشبوو شەوبۆی میرزا سەلیمی سابلاخییە).

ئەوســـا ئەو بروسکەیەك دای لـــەهەنـــاوی. بروسکەکە شێوەی فیزو لووت بەرزییەکەی لەڕووخساری داماڵیو، لەجێگەی تەمێکی تێکەڵ لەترس و سامو خەمو پـــەژارەی نیشاندەســـەر. ملی لارکردەوەو روانییە کێلەکـــەی بەردەمی. ئینجا سەری وەرگێڕاو گێژوویژ روانییە ئەم. ئەم لاینەکردەوە بەلایدا. وتی:

ـ باش سەیریبکە. لەتەمەنی هەژدە ساڵیدا خۆی کوشت..باشی بخوێنەرەوە.

ئەو کاتە، رۆژ لەدوورو راست بەرەوڕووویان، خەریکبوو ئاودیوی کێوەکانی بەرامبەریاندەبوو. تیشکێکی زێڕینی خاوی، ئاڕاستەی رووخساریاندەکردو رەنگێکی زەردی ئەوتۆی پێدەبەخشین، کەگەرد بەگەردی داخ و خەفەتی ناخی هەردووکیانی دەخستەڕوو.

ئەم لەوەزیاتر گیرنەبوو. تەنیا وتی:

ـ هێشتا ماوتە..چەند دێڕەکەی ئەملاو ئەولایشی بخوێنەرەوە، ئەوسا تێدەگەیت هەندە شتەکە کامانەن!.

ئیتر بەهەنگاوی لـــەسەرخۆ بەرەوخوار بووەوە. کەپێی لەگۆڕستان دەرهاویشت و چووە ناو کۆڵانەکەی بەرامبەرییەوە، راوەستاو ئاوڕێکی بۆدواوەدایەوە. سەیریکرد ئەو هێشتا بەدیار گۆڕەکەی شەوبۆوە چەقیوە!.

1988/10/8

یەکە مجار لەگۆڤاری بەیان ژ/ 148- ت.1/ 1988 دا بڵاوبۆتەوە.

چیرۆکی وەرگێڕدراو

کارخواز

چیرۆکنووسی تورکی: صنع الله ئەریسۆی

کابرا لەسکالآکەیدا نووسیبووی:

- خاوەنی چوار منداڵی وردم. خوێندنی سەرەتاییم تەواوکردوە. شازدە ساڵی رەبەق لەکۆمپانیایەکی ئەڵەمانیدا کـــارمکردوە. سەربـــازیم بەسەرەوە نەماوە. شارەزاییم لەبەکارهێنانی پیتی کۆندا هەیە. نووسین بە(تایپ) دەزانمو، بەکارهێنانی مەکینەی ژماردنیش. تکایە...

● ● ●

کـــابرا تەمەنی چل ســـاڵدەبوو. قژێکی زەردو رووخســـارێکی چرچولـــۆچـاویـی پێوەبوو، کەدووچاوی بەقووڵداچوویان تیادا چەسپبوو. رەنگیان دەتووت هەوری

باراناوییە. پیاوێکی شـــەرمن دیــــاربوو. راوەســـتانەکەی بــەکـزیو هێمنییەوە، رەووشتێکی باڵایان نیشاندەدا.

- شـــازدە ســـاڵ ئیشمکرد گـەورەم..باوەڕنامەیەکیشم هەیە، کەشایەتی بۆ راستیو پاکیمدەدا لەکارکردندا. جائەگەر ویستتان؟!.

- دوایی!.

- دوایی کارەکە راوەستا. ئیتر ئەوە پێنج مانگە لەکارکەوتووم.

کەمێك بێدەنگبوو. کەکەوتەوە قسەکردن، هێشتا هەربەکزییەکەوە راوەستابوو:

- شازدە ساڵی رەبەق گەورەم. بەپاکیو چاکی. دەتوانن بپرسن. هەروەها دەتوانم پیتی کۆن بەکاربێنمو، نووسین بەتایپو بەکارهێنانی مەکینەی ژماردنیش.

• • •

یاریدەدەری بەڕێوەبەرەکەمان بەوبۆنەیەوەی کەمن سەرۆکی نووسەرەکانم، ئەم کابرایەی بۆتاقیکردنەوە بۆناردم. بەڵام هەرکەبەکەمتەرخەمییەکەوە وتی: "ئەم پیاوە تاقیبکەرەوە"، خێرا تێگەشتم کەدەیەوێ دەستیپێوەبنێم. بەکابرام وت:

- کەوابوو دەزانیت بەتایپ بنووسیت؟!.

بەدەنگێکی ژاکاوەوە وتی:

- بەڵێ گەورەم.

رووی بۆمێزەکان وەرگێڕا، کەسێ تایپی رەشیان لەسەردانرابوون. چاوی وەها پیایاندا داچەقاند، وەك ئەوەی بیەوێ بڵێ:

- بەزەییتان پیامدابێتەوە. پێنج مانگە بێئیشم. چوار منداڵی وردم هەن.

بەڵام تۆپەڵە ئاسنەڕەشەکان، بێورتەوجووڵە قوتبووبوونەوە. ئەوان چ بەتەنگەوەن ئەو چوار منداڵی وردی هەبن، یاپێنج مانگێ بێئیشبێ..یا وەیا!. تـەنـانــەت بــەڕێوەبــەرەکەشمـــان هێندە بــەتــەنگییەوە نەبووبوو، رەوانـــەی

لای یاریدەدەرەکەیکردبوو. ئینجا ئەویش سووکوئاسان دای بەکۆڵی مندا، لەو دەردیسەرییە رزگاریبکەمو، دەستپێپێوەبنێم.

● ● ●

یازدە ساڵ لەمەوبەر، ئەم تۆپەڵە ئاسنە نەگریسانە، هەربەوجۆرە روانییانە منیش. بەرێوەبەرە ورگنەکەی ئەوساشمان، هەروەك ئەمەی ئێستا لووتبەرزو مۆنبوو. هەروەها سەرۆکەکەشمان، بەتیلەی چاو لێموردەبۆوە. لاوێکبووم لەتەمەنی حەڤدە ساڵیدا. دوای مردنی باوکم بەماوەیکی کەم، وازم لە قوتابخانە هێنـــــا. منیش وەك ئـــەم شـــەرمنبووم. هـــەرڕۆژە لــەبـــەردەم زەلامێکـــی تەنگەئەستووردا دەوەستامو کڕنووشمدەبرد. لەپێناوی کارو ناندا، رۆژانە تــووشی ئـــەمجۆرە لـــووتبەرزیو خـــەمساردییە دەبووم. هیچ کامیان لەوانیتر جیاوازنەبوون. پرسیارەکانیان گشتی یەکجۆربوو. تەمەنت چەندە؟. هۆی وازهێنانت لەخوێندن چیبوو؟!. چ ئیشێك دەتوانیت بکەیت؟!. منیش قوڕگم پڕدەبوو لەگریان. لەبەهاری حەڤدەهەمی ژیانمدابووم. لەبریی تامی لاوێتی، گەردەلوولی نانپەیداکردن لەسەرمدا لوولیدەخوارد!.

● ● ●

پێنج مانگە ئەم کابرایە هەموو رۆژێك دەستبەتاڵ دەگەڕێتەوە ماڵەوەو، ژنەکەی لەچاوەڕوانیدایە:

- دوورنییە ئەمڕۆ ئیشێکی دۆزیبێتەوە.

چوار منداڵە وردەکەشی، لەگەڵ هەرگەڕانەوەیەکیدا، چاودەبڕنە دەستە بەتاڵەکانیو، هەناسەیەکی سارد هەڵدەکێشن. من ئازاری ئەو وردیلانە باش هەستپێدەکەم. منیش پێنج مانگی تەواو دایکمو خوشکەکانم، چاوەڕوانی گەڕانەوەمیاندەکرد. ئای خودایە..هەرچەند لێیوردەبمەوە، کتومت جارانی

خۆمی تێدادەبینم. ئێستا من لەچەشنی ئەو سەرۆکەم، کەیازدە ساڵ لەمەوبەر لەمنی دەڕوانیو، وەك بەڕێوەبەرەکەش کەگوێی خۆی لێدەخەفاندم!.

- بەچ جۆرە تایپێك دەتوانیت بنووسیت؟!.

بـــــەهیواخوازییەکەوە ســــــەیرێکیکردم. بـــــەڕێوەبەرە ورگنە دڵڕەقەکەم بیرکەوتەوە، کەئەویش هەرئەم پرسیارەی لێکردم. کــابرا دیسان چاوی بڕییەوە تۆپەڵە ئاسنەڕەشەکانو وتی:

- ئەوسا تایپی (ئایریل)م بەکاردەهێنا.

- باشە..لەو بابەتەمان هەیە.

(عەلی بەگ)ی لەچاپدەرم بانگکردو، رامسپارد کەپەڕەیەك قاقەزی بۆ ئامادەبکاو، بیباتە سەرتاپیەکەی خۆی. ئێوە عەلی بەگ ناناسن. ئەویش بەنووکی پەنجەکانی پارووە نانەکەی پەیدادەکا. لایەکی بەلای کابرادا کردەوەو سەرێکی راوەشاند. بەکەمێ پەستیو رووگرژییەوە، قاقەزو تایپەکەی ئامادەکرد.

کابرا سەرنجێکیدایە چاپەکەو شوێنی پیتەکان. بەئاشکرا لەرزینم بەدەستە رەگـــــاوییەکـــــانییەوە دەبینی. لــەکاتێکدا عەلی بـــەگ زەردەخەنەدەیگرتو، بەلەخۆباییبونێکەوە بەتیلەی چاو، سەیرێکی منیدەکرد.

- ئەم نووسینە چاپبکەو، هەوڵبدە چاپکردنەکەت پاكو جوانبێ. مەشڵەژێو تێکمەچۆ.

لێوەکانی لەرینەوەو، بەسستییەکەوە کرانەوە. پێکەنینو گریانیان پێکەوە دەردەبڕی. ددانەکانیشیان دەرخستن، کەهەندێکیان هەڵوەریبوونو، ئەوانیتر دیمەنێکی زەردباوی ناشیرینیان دەنواند، کەنیشانەی برسێتییان رادەگەیاند.

- هەرچۆنێکبێ..مرۆڤ لەکاتی وەهادا، کەمێك هەرتێکدەچێ.

- بێگومان..بێگومان.

هەندێك هاتەوەسەرخۆ. دووسێ رستەی تێکەڵوپێکەڵیتری وتن:

ـ لــــــەدەمێکەوە..یانی پێش پێنج یاخود شــــــەش مانگ..لەوکاتەوەی لەکـــارکەوتم..دیارە!..

یازدە ساڵ لەمەوبەر، منیش وەهام بەسەرهات. سەرۆکە لووتبەرزەکە، پەڕەیەك قاقەزی سپیو یەکێکی نوسراویدامێ. بەڕێوەبەرە ورگنەکەش بەژوور سەرمەوە چەقیبوو:

ـ پێنج مـانگـە تـایپم بـەکـارنـــــەهێنـاوە. رەنـــگە دوای چـەنـد رۆژێك بێمەوەسەرخۆو، دەستم وەك جاران رابێتەوە.

بەڕێوەبەری ورگن بەسەرۆکەکەی وت:

ـ کەدەستیکرد بەتایپکردن، ئاگاداری راگرتنی کاتەکەبە.

ئەوەتا منیش ئێستا بەعەلی بەگ دەڵێم:

ـ کەدەستی بەتایپکردنکرد، کاتژمێرەکەی بۆڕابگرە.

کـــابـــرا رەنگێکیهێنــــاو رەنگێکیبـــرد. کـــــەمێ بەپەنجەکانی خۆیدا هەڵڕوانیو، هەندێکیش لەتایپو شوێنپیتەکان وردبۆوە. چـــاوێکیشی بـــەپـــەڕە نووسراوەکەی بـــەردەمیدا خشـــانـــدو، ئینجـــا رووی بـــۆمنو عەلی بەگ وەرگێڕا. سەرنجێکی پڕ لەهیوایدایێو، بینایی دیسان بۆتایپەکە گواستەوە. هەرچی بەئاگاییو هونەرکارییەك لەپەنجەکانیدابوون، لەنێوانی تاقوتۆقی چاپکردنەکەوە، بەناوجەرگەی ئەو تۆپەڵە ئاسنە رەقەدا، دەتکانە سەرقاقەزە سپییەکەو دەیووت:

ـ چك.. چاك.. چك.. چچاك.

● ● ●

منیش لەیەکەمجاردا، نانی خۆمم لەنووکی پەنجەکانمەوە دەسگیربوو. منیش هەروەك ئەم کابرایە، شوێنی پیتە نووسراوەکانم نەدەدی. هەردوو گوێم

بۆ بیستنی ئەو ئاوازە شیرینەی لەچاپکردنەکەوە دەردەچوو قوتبووبوونەوەو، خێراییو بەردەوامییەکەیدەبووە مایەی کامەرانیی من.

من دەزانم ئێستا چی بەبیری ئەم کابرایەدا رادەبوورێ ، چونکە منیش یازدە ساڵ لەمەوبەر وەکو ئەوم بەسەرهات. ئەوەتا دەستەکانم دەلەرزن. بەڕێوەبەرە ورگنەکە بەسەرسەرمەوە راوەستاوە. سەرۆکە لووتبەرزەکەش بەرامبەرم. بەلای چەپمەوە کاتژمێرێکی چاڵمە هەڵواسراوە. لەتاو لێکدانەوە مێشکم وەختە بتەقێ. رووخساری ژاکاوی دایکم، کەئازارو پەژارەی هەرگیز لێنابڕێ. دیمەنی خوشکە لاوازەکەم کەئەویش وەك دایکم، چاوانی هەمیشە پڕن لەکڵۆڵیو دەردوسزا. لەگەڵیاندا چوار براوردەکەم. دواجار دەنگی ورگنەکە لە گوێمدا دەزرنگێتەوە کەدەڵێ:

- تەواو..قاقەزەکە دەربێنە.

بەئاگاهاتمەوەو، منیش سەیرێکی کاتژمێرەکەمکرد. منیش بەکابرام وت:

- تەواو...قاقەزەکە دەربێنە.

لێوەکانی وشکهەڵاتبوون. چەند وردە دڵۆپێکی ئارەق، بەناوچەوانییەوە گیرسابوونەوە. گومانم نەبوو کەدڵی ترپەترپی پێکەوتبوو، راست وەکو دڵی یازدە ساڵی لەوەبەری من، کاتێ بەڕێوەبەرەکە سەیرێکی کاتژمێرو پەڕە چاپکراوەکەمیکردو، دوای لێوردبوونەوەیەکی زۆر، دەمی هەڵهێنایەوەو وتی:

- سبەینێ وەرە سەرئیش.

لـــــەخۆشییـــــاندا دەروونم کـــەفیچـــانـدو، دڵم جۆشیساندو، هەستونەستم تـــەقییەوە. ســـەرمنـــایـــە ســــەرچاپەکەو، جڵەوم بۆفرمێسکی چاوانم شلکرد، کەبێگومان فرمێسکی کامەرانیبوون.

● ● ●

کابرا لەبەردەممدا راوەستا. چاوەڕوانی دەمی منبوو بکرێتەوەو، بەچەند وشەیەك خۆیو خێزانەکەی لەچنگی برسێتی رزگاربکەمو، مژدەی شادیو بەختیاریی بدەمێ. سەرم بۆهەڵبڕیو وتم:

- چاپەکەت جوانە!.

بەڵام لەراستیدا زۆر ناشیرینبوو. نەشێوەی دەستپێکردنی دێڕو، نەنوقتەو وێرگولو نیشانەی پرسیاریان تێدابوو. کابرا لەوەرامدا وتی:

- بێگومان کەمێ تێکچوونم پێوەدەبینیت. ماوەیەکی زۆرە دابڕاوم. ئەگەرچی چاپەکەم جوان نییە، بەڵام من.. شازەدە ساڵ.. بەپیتی کۆن دەمنووسی...

لەخراپیی نووسینەکەی خۆی بەئاگابوو. دەشیزانی کەلەوە باشتری لێنازانێ. بەڵام نانی دەویست!. دەنگی بەڕێوەبەرە ورگنەکە، دیسان لەگوێمدا زرنگایەوە:

- سبەینێ وەرە سەرئیش.

سەیرێکی کابرامکرد. چاوی بڕیبووە چاوم. وەك ئەوەبوو لێمبپاڕێتەوە کە خێرا قسەیەکبکەم: (بۆچی بێدەنگیت؟!.. دەی قسەیەکبکە کەدڵم رۆشنبکاتەوە.. سبەینێ وەرەوەو دەسبەکاربە.. دەی خێراکە بیڵێ، تازوو خۆم بگەیەنمەوە لای ژنەکەمو منداڵەکانمو ماچیانبکەم. تابەقەرز شەکرو پەنیرو حەڵوایان بۆبکڕم. توخوا بیڵێ.. سبەینێ ئامادەبەو، وەرە دەسبەکاربە).

من دەسەڵاتی بڕیاری وەهامنەبوو. ئەو بەسزمانەش وایدەزانی، کەهەمووشت لەمنەوە دەستپێدەکاو دواییدێ. زۆری پێنەچوو یاریدەدەر داوایکردم. هەر لەڕێوە پرسی:

- چۆنبوو؟!.

وتم:

- باش چاپدەکا. دەشزانێ مەکینەی ژماردن بەکاربێنێو، شارەزایی لەپیتە کۆنەکانیشدا هەیە. لـــــەوەبـــــەر شـــــازدە ســـــاڵ لەکۆمپانیایەکی ئەڵەمانیدا

کاریکردوە. ئەڵەمانەکان وەك دەزانیت، یەکێك زیرەكو بەهەردارنەبی کاری نادەنێ. پیاوێکی راستوڕەوانە. چوار منداڵی وردیشی هەن. پێنج مانگە بێئیشە. دەتوانین کارێکی بدەینێ. جائەگەر فەرماندەدەن، باسبەینێ بێتو...

یاریدەدەر سەیرێکی بەمەغزایکردمو وتی:

- بالەگەڵ بەڕێوەبەردا بدوێم.

وتم:

- ئەی چی بەکابرا بڵێم؟!.

وتی:

- پێیبڵێ: چەند رۆژێکیتر سەربداتەوە. هیچیتر هەیە؟!.

- نەخێر گەورەم.

● ● ●

زمانم نەیدەهێنا هەموو شت لەیاریدەدەرەکە بگەیەنم. هەروەکو نەشیدەهێنا کابرای بەسزمان تەفرەبدەمو بڵێم: "چەند رۆژێکیتر سەربدەرەوە". چونکە گومانمنەبوو کەوەهای چاوەڕێ لێدەکردم بڵێم: "سبەینێ وەرە دەسبەکاربە". دەسا وەهامکردو کاتێ گەڕامەوە ژوورەکەم، مژدەمدایەو وتم:

- سبەینێ سەربدەرەوە تائیشەکەت جێبەجێبکەم. هەرچییەکیش گیریخوارد، ئەوسا ئاسانە.

گۆڤاری (هیوا)

ژ/ 12-س/ حوزەیرنی 1958.

ئاه.. ئاه... ئاه

نووسینی: ئیدرۆس

چیرۆكنووسـێكی ئەندەنووسـیاییە. سـاڵی (1921) لەدوورگـەی سـۆمەترە لـەدایكبووە. بـەو چـیرۆك و رۆمانـە بەجۆشوخرۆشـانە بەناوبانگـە، كەلـەكاتی شۆڕشی ئەندەنووسیادا دژی ژاپۆنە داگیركارەكان نووسیونی.

• • •

(سۆکا بۆمی) بەئاووهـەوای سازگاری بەناوبانگە. کەچی خەڵکەکە کاتێ لەبەرپەنجەرەی بلیتبڕیندا ریزدەبوون، لەگەرماندا وەختبوو بتەقن. کراسەکانی بەریان لەئاستی پشتمل‌و بنباخەڵیاندا، ئارەقیان لێدەچۆڕا. شانبەشانی ریزی ئادەمییەکان، مێشومەگەز بەسەربۆگەناوی ژێرپێیانەوە ئاپۆرەی دەبەست. لەناو ریزەکەوە یەکێك بەردەوام دەکۆکی‌و بەڵغەمی فڕێدەدا. ئەوە لاوێکبوو کەلەلاوازیدا، دەتووت چڵی درەختێکی وشکەوەبووی مردووە. لەناوەڕاستی ریزەکەدابوو. ئەوەی دواوەی لێیپرسی:

- بۆچی دەکۆکیت؟!.. خۆتەپوتۆز نییە!.

لاوەکە وتی:

- من لەتەمیزترین ژووریشدا دەکۆکم. زۆر نییە لە(بانجیب)ەوە هاتووم و، دەمەوێ بۆ (جاکەرتا) بچم.

کابرای خاوەن پرسیار، دەستەسڕەکەی لەگیرفانی دەرهینا. گرتی بەلووتییەوەو وتی:

- ئەگەر سنگت نەخۆشە، هەق نییە تف رۆبکەیتە سەرزەوی، چونکە بەوە نەخۆشییەکەت بڵاودەبێتەوە. وانییە؟!.

لاوەکە جارێکیتریش کۆکی. تۆپەڵە ماستێکی سپی لەدەمی دەرپەڕی. ناوەڕاستەکەی سووردەچۆوە. دەتووت ئاڵاکەی ژاپۆنە. لەپێشی ریزەکەوە، ئەندەنووسییەکی بەرگشڕ راوەستابوو. بەتووڕەییەوە هەردوو دەستی بۆ ناو پەنجەرەکە هەڵبڕین‌و هاواریکردەوە:

- بلیتێکی دەرەجەچوار بۆجاکەرتا.

بلیتفرۆشەکە خێسەیەکی لێکردو وتی:

- ئەگەر ناتوانیت چاوەڕێبکەیت، بڕۆ یەخەمبەردە.

ئەندەنووسییەکە پیایدا هەڵشاخاو وتی:

ـ من نیو سەعاتە لەڕیزدا وەستاوم. کەچی ئەو کابرایە پێش من بلیتی وەرگرت.

دەستی بۆزەلامێك درێژکرد، کەلەپشتی بلیتفرۆشەکەوە وەستابوو. بلیتفرۆش تەواو تووڕەبوو. هاواری لێکرد:

ـ تۆ هەقی ئەو قسەیەت نییە. ئەوە ئیشی منە. ئەگەر زۆر پەلەتە، تۆش دەتوانیت لەپشتەوە بفەرموویت. تەنیا نیو روپیێ زیاتری تێدەچێ.

ئەندەنووسییەکە وەڵامینەدایەوە. تەنیا سەرێکی باداو بەبێزارییەوە وتی:

ـ ناهەقیشی نییە. هەموو وەك ئەودەکەن، تاچوار پوولیان زیاتر لە مووچەکەیان دەستبکەوێ.

ئینجا کەسەیرێکی کیسە برنجەکەی بەرپێی خۆیکرد، لەبەرخۆیەوە وتی: منیش!..

چینییەك لەریزەکە چووەدەرەوە. بەدەستەسرێکی رەنگاوڕەنگ، ئارەقی دەموچاوی دەسرِی. چووە تەنیشت ئەندەنووسییەکەوە. ئەندەنووسی تووڕەبوو، وتی:

ـ تکایە ریزەکە تێکمەدە، ئەگینا هەموو وەك تۆدەکەن و، ئەوسا دەبێتە ئاژاوەو پاڵەپەستۆ.

چینییە گاڵتەی پێهات و وتی:

ـ سەرم بەمجۆرە قسانە مەیەشێنە. تۆ دەزانیت من کێم؟!. من نامەی کاربەدەستە ژاپۆنییەکانم پێیە.

بەبلیتفرۆشەکەشی وت:

ـ بلیتێکی دەرەجە دوو بۆجاکەرتا.

بلیتفرۆشەکە سەرسامبوو، وتی:

ـ کاکە.. بلیتی دەرەجە دوو تەنیا بۆژاپۆنییەکانە.

چینییەکە سەیرێکی پارە پێنج رووپێیەکەی نێوان پەنجەکانی خۆیکردو، ئینجا بەپێکەنینەوە وتی:

ـ فەرموو بڕوانەرە نامەکە. نرخی بلیتەکەش بۆجاکەرتا، لەدوو رووپیەو شەستو پێنج بەولاوە نییە. ئیتر ئەوەکەیتری...

بلیتفرۆشەکە بەخێرایی، پێنج رووپێیەکەی لێوەرگرتو، بەدەنگێکی پڕ لەرێزلێنانەوە وتی:

ـ فەرموو گەورەم فەرموو. جاکەرتا بەدەرەجە دوو.

شەمەندەفەرەکە لەسۆکابۆمییەوە کەوتەڕێ. چینییەکە لەفارگۆنی دەرەجە دوودا، بەدەم کیژێکی نەشمیلەوە پێدەکەنی. ئەوانیتر ئاخنرابوونە فارگۆنەکانی دەرەجە سێو چوارەوەو، بەدەم سکالای حاڵەوە قڕەو هاواریانبوو. جەنابی موفەتیش لەدەرەجە سێوە دری بەخەڵکەکەداو، خۆی گەیاندە دەرەجە چوار. کاتێ هاواریکرد: بلیتەکانتان، هەموو لەباتی بلیت پارەیان بۆدەرهێنا. ئەو خۆی وەهانیشاندا، کەلەم کارەیان تووڕەیەو وتی:

ـ چۆن بەبێبلیت سواربوون.. چۆن هاتوونەتە ژوورەوە؟!.

یەکێك لەوەڵامدا وتی:

ـ لەوێش سەری خۆمان بەدەرگاوانەکە قەبڵاند.

ئەو هیچی نەووت. پارەکانی لێوەرگرتنو ئاخنییە گیرفانییەوە. ئینجا بەدەنگێکی نزم وتی:

ـ بۆجاری داهاتوو، دەبێ هەموو بلیت ببڕن.. تێگەیشتن؟!.

شەمەندەفەرەکە لەگوندێکی بچووك راوەستا. چەند لاوێك سەرکەوتن. هەموو نیوەی لەشیان رووتبوو. تەنیا بەکلێتەکانیاندا دەزانرا، کەئەمانە پۆلیسی داگیرکارانن. کەوتنە پشکنینی خەڵکەکە. هەرچی کیسەبرنجێکیان دۆزییەوە، دایانگرتنو بردیانن. خاوەنەکانیشیان (تەنانەت ژنانیش)، بەرلێدانو جنێوپێدانکەوتن.

لەسەر یەکێك لەکورسییەکان، کیسە برنجێك دانرابوو. یەکێ لەو پۆلیسانە کەدەستی گەیاندبوویە پرسی:

- ئەمە هی کێیە؟!.

پۆلیسێکی ناوشەمەندەفەرەکە لەوەڵامیدا وتی:

- هی منە.. دەتەوێ؟!.

پۆلیسە داگیرکارەکە سلاوی لێکردو بەشەرمەوە وتی:

- ببوورە.. وامزانی هی یەکێکیترە.

پۆلیسەکان دابەزین. کیسە برنجەکان لەسەر شۆستەکە کۆمەڵکرابوون. یەکێکیان بەگوێی ئەویتریانیدا چرپاند:

- ئەرێ.. مۆراکارا لێرەیە؟!.

ئەویتر هەربەچرپە وتی:

- نەء.. کەمێ لەمەوبەر چوو بۆ (بۆجۆر). هەتا دوای نیوەڕۆ نایەتەوە. بابرنجەکە بکەین بەپێنج بەشەوە. کەمێکی لێبەلاوەدەنێین، تابیسەلمێنین کەئەمڕۆ ئەرکی سەرشانمان بەباشی بەجێهێناوە.

وەختێ شەمەندەفەر کەوتەڕێ، عارەبێك خۆی پێداهەڵواسیو سەرکەوت. کەعەشاماتەکەی بینی وتی: ماشەڵلا!. دوای ئەو لاوێك خۆی پێدا هەڵواسی. کراسێکی دڕاوی لەبەردابوو. قاچی چەپی لەتەختەبوو. بەشەلەشەل سەرکەوت. لەفارگۆنەکەدا جێگەینەبۆوە. خۆی بەدەسکی دەرگاکەوەراگرت.

شەمەندەفەرەکە بەخێرایی کەوتەوەڕێ. پۆلیسەکەی دەرەجە چوار، چاوی بەژنێکی گەنجی جواندا چەقاندبوو. ژنە جوانەکە پشتی کۆمابۆوە. پۆلیسەکە دۆنجوانانە لێینزیکبۆوەو وتی:

- خانم بمبەخشە.. تۆ تەمەنت چەندە؟!.

ژنە جوانەکە سەریسوڕماو وتی:

- سیو دوو.. بەڵام بۆچی دەپرسیت؟!.

پۆلیسەکە وتی:

ـــ هــيچ.. لەدڵــدا وتم: گوناحــە.. بەتەمــەنێكی كەمــەوەو پشــتی وەهــا بكۆمێتەوە!!.

ئینجا دەستی درێژكردو، بەسەرپشتی ژنەكەیداهێناو وتی:

- لەگەڵئەوەشدا پشتێكی جوانت پێوەیە.

دوای كەمێ بیركردنەوە، لەسەریرۆیشتو وتی:

ـــ ببــووره.. مــن زۆرم پێناخۆشــە، ژنــی جــوانو منــداڵكارببینم پشــتی كۆمابێتــەوە. تكایــە برنجەكــە لەپشــتت دەربێنــەو، لەســەر ئــەو كێســەیەی خــۆم بۆمی دابنێ. خەمتنەبێ. كەگەیشتینە جاكەرتا، من بەشی خۆمی لێهەڵدەگرمو، ئەوەكەیتریت دەدەمەوە. دڵنیابە كەغەدرت لێناكەم.

پۆلیســەكە پێكــەنی. ژنەكــە بەتەریقییــەوە، دەســتیبرد لــەژێر كراســەكەیەوە، كیسە برنجە چكۆلەكەی دەرهێناو دایەدەستی.

كاتێ شـەمەندەفەرەكە لـە(بۆجۆر) نزیكبۆوە، زۆر خێرا دەرۆیشـت. شـەلەكە لـەناكاو دەسـتی لەدەسـكی دەرگاكـە بـەربوو. كەوتـەخوارەوە. یـەكێك پـەلاماری تـەڵی بنمیچـی فارگۆنەكەیـداو رایكێشـا. شـەمەندەفەرەكە راوەسـتا. خەڵكەكـە رایـانكردەخوارەوەو كەگەیشتنەســەری، مردبــوو. لاشــەكەیان لــەجێی خــۆی جێهێشت. موفەتیشەكە بەچەند دێڕێك، كارەساتەكەی هەڵرشتە سەركاغەزێكو ئیمزایكرد.

شەمەندەفەر كەوتەوەڕێ. عارەبەكە كەدرێژەی كارەساتەكەی بەچاوی خۆی دیبوو، دەستەسڕەكەی دەرهێناو، كەوتە سڕینی دەموچاوی. پەیتا پەیتاش دەیووت:

- ئەستەغفیرەڵلا... ئەستەغفیرەڵلا.

ئەندەنووسییەكە كەبەتەنیشت عارەبەكەوە راوەستابوو وتی:

- مردنی لێرەو بەمشێوەیە گەلێك بۆی باشتربوو، وەك لـەوەی لەكەناری (تـی گی لیونگ) لەجاكەرتا بمردایە.

شەمەندەفەرەکە نزیک (بۆجۆر)، لەگوندێك کەمێ راوەستا. موفەتیشەکە دابەزیو، بەرەوخانوویەکی بچووك دایەغار. کابرایەك لەوێ چاوەڕوانیدەکرد. هەرکەئەمی بینی لێیپرسی:

- ها کەریم.. لەچیداین؟!.. ئیشمان باشە؟!.

کەریم وتی:

- بەڵێ گەورەم.. بەخت یارمانبوو.. فرۆشتمان. بەڵام لەسەدوپەنجا رووپێ زیاترینەکرد. هیوادارم منیش بەشم هەبێ.

کابرا وتی:

- ئەگەر نەتبێ خەتای خۆتە. من وتم: دەبێ سەدوپەنجا رووپێی خۆمم پێبگا. بەڵام هائەوە دە رووپێ. ناتوانم زیاترت بدەمێ.

کەریم وەریگرت‌و وتی:

- هیچت نییە بۆجاکەرتا؟!.

- شرینقەی سالفارسانم هەیە. لەوێ فرۆختی هەیە؟!.

- بەڵێ گەورەم. بەتایبەتی لەئێستادا. هەموو لاوانی جاکەرتا، تووشی ئەو نەخۆشییەبوون. بەڵام نرخی زۆری لەسەردامەنێ.

کەریم لەگەڵ هەندێ سالفارساندا، گەڕایەوە ناو شەمەندەفەرەکە. شەمەندەفەر گەیشتە (جامبیر) لەجارکەرتا. خەڵکەکە بۆچوونەدەرەوە کردیانە پاڵەپەستۆ. لەسەرشۆستەکە، ژنێکی جوانی منداڵکار بەکوڵ دەگریا. یەکێك لەبارەیەوە پرسیاری لێکرد. لەوەڵامیدا وتی:

- برنجەکەم.. هەرچیم پێبوو، پۆلیسێك بردی‌و رۆیشت.

خەڵکەکە کەمێك بەملاوبەولادا چاویانگێڕا. پۆلیس لەچاو ونبووبوو. ژنەکەش هەرگریاو هەرگریا، تافرمێسك لەچاویبڕا، وەك چۆن برنجەکەی برا.

هاوکاری- ژ/ 191- 2/11/1973.

هەڵبژاردن

نووسینی: راڵف نیج ئەریس

چیرۆکنووسێکی تانزانییە. بەوە بەناوبانگە کەلەنووسینەکانیدا، دابونەریتی پڕوپووچی کۆن ریسوادەکاو، داوای گۆڕینی ژیانی گەلەکەی بەرەوپێشکەوتنو شارستانییەتدەکا.

● ● ●

کاتێ باوکم ڕۆنەکەی لەسەرمداو کەوتە داهێنانی قژم، هەستمکرد لەشم واخەریکە دەنیشێتە سەرئارەق. لەئاوێنەکەدا ڕووخسارو نیگارە قاوەییەکانیم دەدیو، لەتاوا چاوم داخستو تەنگەتاوبووم. هەڵەی من نییە. من لەخۆم بەئاگام کەمنداڵەکەی جارانئەماوم. ئەوسا موڵکیبوومو، بۆی هەبوو ڕۆن لەسەرمبداو، قژمدابێنێو ناوی نازدارانەم لێبنێ. بۆی هەبوو دەستمبگرێو، لەگەڵ خۆیدا بمبا بۆسەرئیشەکەی لەشار. ئەوسا منداڵانیتر بەخیلییان پێدەبردمو پێیاندەووتم: نازدارەکە.

لەئاوێنکەدا سەرلەنوێ چاوم هەڵبڕییەوەو، ڕەزامەندیو شانازیم بەڕەنگوڕوویەوە بینی، لەکاتێکدا شانەکەی دەستی هێشتا هەرقژە زبرەکەمی سزادەدا. من موڵکیبووم. وەك ڕۆژانی ڕابوردوو بووبوومەوە بەموڵکی. ڕووخساری بەئاشکرا هاواریدەکرد:

"تۆ کوڕمی. لەخوێنو گۆشتی منی. پێش ئەوەی تۆ هەبیت، من هەبووم. ساڵانی تەمەنت، خوێندەواریت، مەیخواردنەوەت، ڕابواردنو بەرەڵاییت هەموو هیچن. هێشتا هەرمن سەروەرتم.. باوکتم. تۆ ئێستاو بۆهەتاهەتایە، هەرهی منیت".

"نەء بابە.. نەء. تۆ هەڵەیت. هەمووشت گۆڕاوە. ئایا نابینیت؟!".

هەستمکرد ڕادەچەنێو، لێمدووردەکەوێتەوە. کاتێ ئاوڕمدایەوە، بینیم لەدوور گرموڵەدەبێ. زانیم بریندارمکرد. ئەو شەوەم هاتەوەیاد، کەئەو جارەش ڕەنگوڕوویم کتومت وەك ئێستا هاتەبەرچاو. لەجێگەدا کەوتبووم و، زۆرانبازیی منداڵێکم لەگەڵ مردندادەکردو، ئەو سەری بەسەرمدا شۆڕکردبۆوە. گریان لەقوڕگیدا قوڵپییدەداو دەیووت:

"دەمریت؟!.. کەوابوو تۆ دەمریت؟!".

ئەو سووربوو لەسەر ئەوەی کەدەبێ بژیم. منیش دەمزانی کەئەگەر بمرم پشتی دەشکێنم، بۆیە ژیام. بەڵام باسەکە ئێستا پێچەوانەبۆتەوە. ئێستاوا هەستدەکەم کەخەریکە من پشتم بشکێ، چونکە خۆشمدەوێو دەشمەوێ ئەو

خۆشەویستییەمی بۆدەربېڕم‌و کەچی ناتوانم، لەبەرئەوەی هەموو شت گۆڕاوەو، ئەو ناتوانێ لەمە تێبگا.

مـن هەرتێمـدەڕوانی. دەمبینـی دووردەکەوێتـەوەو هەردووردەکەوێتـەوە تـا لەچـاو ونـدەبێ، بێئـەوەی بتـوانم ئـەو قسـانەی بۆبکـەم کەلەدڵمـدابوون‌و، کـە نەشمدەزانی چین. بـەڵام حەزمنـەدەکرد بڕواو، ئاوەها لەچاو ونببێ‌و، هەستی خۆگوناهبـارکردنم لـەلا جێبێڵێ. ئـەوە برادەرێکـی لەوەبـەرمی هێنایـەوە یـادم، کەلەبۆنەیەکـدا گوناهبـاریکردم. منـیش هەوڵمـدا تێیبگەیـەنم کەهەڵـەی مـن نـەبووە. مـن ئـەو لـەخۆم بـەجوانتر دەبیـنم‌و، خۆشمـدەوێ‌و، هـەموو خەڵکەکـەو دەسـگیرانە سپیپێستەکەشـم. سـەراپای باسـەکە هەڵەیـەکبووە کـراوەو، کەسـێك بـۆمن بێگانـــە نییـــە. بـــەڵام گومـــان لـــەوەدا نییـــە، کـــەمن لەناوجەرگـــەی کۆبوونەوەکـــەدابووم. هـــەمووش چ ئەوانـــەی دەرەوەو چ ژوورەوە، بەدزییـــەوە پێدەکـەنین. هەنـدێك بەسـەربەرزی‌و هەسـتکردن بەسـەرکەوتوویییەوەو، هەنـدێك بەمەبەســـتی تـــەوس‌و ریســـواکردن. دەنگـــی هەندێکیشـــم دەبیســـت کەبەیەکتریان دەووت:

"رەگەزپەرستی هەردەم پیلانگێڕە".

لەناوەڕاستی وتاری یەکێکیاندا راپەڕیمە سەرپێ‌و، کەچی هـەرزوو لەبیرمچۆوە، کـەئاخۆ ئامـانجم هـەراو نەڕەنـەڕو ئاژاوەنانەوەیـە یـان نـا؟!. ئەوسـا دیـم ترسوسـام لەچاویانەوە شاڵاوم بۆدێنێ‌و ئابڵووقەمدەداو، منیش وەك پەیکەرێك، وەك دیلێکی تەنیا، وەك گەڕوگولێك خۆمدەبینم. لەکاتێکدا جیهان لـەدەرەوە گلاوەتـە شـەڕو، هیچ کەسێك بۆماوەی تەنیا یەك ساتیش، بایەخێك بەمننادا.

دوای ئـــەم خەونـــە بەچـــەند رۆژێـــك، نزیـــك ئاگردانەکـــە دانیشـــتبووین‌و شـێومانـدەکرد، کەئەمــە یەکـەمجارمبوو لەماڵــەوە نـان بخـۆم، منداڵــەوردەکان نوسـتبوون. تـەنیا مـن‌و دایکـم‌و بـاوکمبووین. هەریەکـەمان بەبیرکردنـەوەی

خۆیەوە خەریکمابوو. یا بابڵێین: من دەمویست بزانم، کەئاخۆ دایکمو باوکم بیر لەچیدەکەنەوە. خۆسـەبارەت بـەباوکم، پێویسـتم بەبلیمـەتی نـەبوو تـابیزانم. رووی گـرژو سـامناکی دەریدەخسـت، کەسـەبارەت بەهەڵەشـەییو سەرکێشـیی منە، وەك ئەو بۆیدەچێ. دیارە لەخۆشی دەپرسێ، کـەئایا دەبێ باشترین رێگا بۆدەرسـدادانو سەرپێشـۆڕکردنم کامـەبێ، بێئـەوەی بگاتـە رادەی پاڵپێوەنـانم، بـەرەویاخیبوونێکی ئاشـکرا. ئەمـە منـی زۆر پەسـتکردو، لـەو سـاتەدا هـانی بۆ بەشـەڕهاتندەدام. بـەڵام هۆیـەکی نهێنـی بـەری لێـدەگرتم.. هۆیـەك کـەدەمزانی پەیوەندیی پتر بەدایکمەوە هەیە.

سـەرنجێکمدایەو، ئـای خودایـە!.. چـیمدیو چـیمهاتەوە یـاد!. دە سـاڵ لەمەوبەر، هات بۆلام بۆخەستەخانە. من نەخۆشێکی کەنەفتبووم. ئەم دیمەنـەی ئێسـتای وەك ئەوەکـەی ئـەو رۆژەیبـوو، دیمـەنی سـوژدەبردنو پاڕانـەوەو بێدەسـەڵاتییەکی ئـەوتۆ، کەهـەموو شـت بەسـەلامەتی بەسەربچـێو، مردنـی بەدواوەنەبێ. بەدرێژایی گشت ئەو ساڵانە، لـەوە دەتۆقی کەنـەکو کارەساتێکی وەهارووبـدا، ئـەو جیهانـەی لێبتەقێتـەوە. ئـای چـەندە بەساڵداچووە!. ئێسـتا تێگەیشـتم کەئـەو خەڵکـە، تـەنیا بەتـەنگ خۆیانـەوەنو هەرچـی پەیوەنـدیی بەخۆیانـەوە هـەبی، دەنـا هـەموو شـتێکیتریان پێبێبایەخـە. تەنانـەت دایـكو باوکیشم، نەیاندەتوانی من بەمرۆڤێکی سەربەخۆو جیاواز لەخۆیاندابنێن. لای ئـەوان مـەرجی یەکـەم لەکوڕەکەیانـدا کەبەڕاسـتی کوڕیانبـێ، ئەوەیـە کەلەگـەڵ جیهانەکـەی ئەوانـدا بگونجـێ.. کەمسـکێنو خزمـەتکاریانبێ. هـەرگیز کەسـێکم نـەدی ئامادەبـێو بتوانـێ، بـیر لـەمنی دەرەوەی سـنووری پابەنـد بەشـتێکەوە یابەمرۆڤێکیترەوە بکاتەوە. من بەردەوام داشێکبووم لەیارییەکدا، کەژمارەیـەکی زۆر داشـیتر تیایـدا بەشـداربوون. هـەردوو بنچینـە سـەرەکییەکەی ئـەم یارییـەش هەمیشە ئەوەبوون، کەبەسەرێك ئەوەی خۆی هەیەتی بیپـارێزێو، بەسـەرێکیش

تادەتوانـێ دەسـکەوتیتر بماشـێتەوە. دەنگـی بـاوکمم لەقووڵاییـەکی بێبنـەوە هاتەبەرگوی کەدەیووت:

"کوڕەکەم. سروشتی ئادەمیزاد لەبناغەوە وەهاهاتووە، کەتەنیا بۆسوودی خۆی کۆششبکا. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ، کەهەمیشە دەبێ کەسانێك هـەبن لەلوتکەدابن و، هـیتریش هـەبن لەنشـێودابن. دیـارە ئەوانـەی لوتکـە هـەوڵ زیـاتردەدەن و، زۆرتـر ماندوودەبن، بۆیە بەختیان سواردەبێ. کەوابوو کوڕەکەم من لـەخۆت دەپرسم: ئایا حـەز بـە کامیاندەکـەیت، بێگانـەیك سـەرۆکتبێ، یایـەکێك لەخێزانەکـەی خـۆت؟!. لەمیاندا هەرهیچ نەبی، خۆتدەخەیتە ژێر باڵی هاوخوێنێکتەوە".

مـن دڵـم لـەم قسـانە تێکەڵـدەهات. سـەرم گێژیـدەخواردو، بینـاییم گێژوویـژ دەبـوو. هەسـتمدەکرد قسەوباسـێکی تێکەڵوپێکـەڵ لەمێشـکمدا بەیەکـدادێن و، نـاتوانم هیچـیان بـەگیربێنم. تـاوردەوردە بەئاگاهاتمـەوە، کـەدایك و بـاوکم چاوەڕوانن قسەبکەم. ئەوسا قسەمکردو خۆشم سەرمسوڕما کاتێ وتم:

"باشە.. گوێم لێبگرن.. من لێتانبێزارم.. لەهەمووتانبێزارم.. لـە گەمـژەییتان کەدەتانـەوێ، بەبابـەتی قسـەی پڕوپووچـی هـاوخوێنی دەستەمۆمبکەن. بێـزارم لـەوەی بۆسـوودی کەسـانێکیتر بـژیم، ئـیتر خوێنەکـەیان هـەرجۆرێکبێ. ئەگـەر هـەردەبێ گوناهبـاربکرێم، ئـەوامن وەهـام لەلاپەسـەندە بـەوە گوناهبـاربکرێم، کەئیتر نایەڵم تەڵەکەبازان خوێنم بمژن".

واتێدەگەم کاتێ مـن ئـەم قسـەیەمکرد، دایکم تارمایی یـەکێ لـەباووباپیرانی بـەدیکردبێ، کەبەرقـەوە هەڵمـەتی هێنـابێ، چـونکە بوورایـەوەو بـەلاداهات. باوکیشم چووەسوژدەو، دەستیکردە پاڕانەوە لەگیانی باووباپیران. ئیتر منیش خێـرا رامکـردە دەرەوەو تێمتەقانـد. لەبـەرتاریکی، خـۆم بـەدرەختێکی مـۆزدا کێشـا. لەترسـاندا بۆماوەیـەك لـەجێی خـۆم چەقیم. وام لـەزەین گـەڕا، کـەخۆم بـەتارمایی یـەکێك لەباووباپیرانـدا کێشـاوە. بـەڵام زوو هاتمـەوە سـەرخۆو

بەتووڕەییـــەوە بەڕێکەوتمـــەوەو، لەدڵـــدا وتم: "ئەگـــەر لەتوانامـــدا نـــەبووبێ باووباپیران‌و دایك‌و باوك‌و تەنانەت بوون‌و نەبوونی خۆم هەڵبـژێرم، خۆ هیچ نەبێ هەندە شتێك هەن کەهەڵبـژاردنیان بەدەست خۆمەو وەهاشدەکەم. دەسا پـەنام بـە.. بـەڵکو نـەء.. قیروسـیا.. خـودا دەیکـرد ئاسمـان بەسـەر زەمینـدا دەڕووخا!..

هاوکاری – ژ/ 193- 1973/11/16.

ڕەشەبا

نووسینی: جیمس نگووگی

نووسـەرێکی کینیاییـە. سـاڵی (1938) لـەدایکبووە. خوێنـدنی بـەرزی لـە زانکـۆی (مـاکرێری) لەئۆگەنـدە تـەواوکردوە. دوای دەرچـوونی گەڕاوەتـەوە

کینیـاو، لـەزانکۆی نـایرۆبی بـووە بەمامۆسـتا. دوای ماوەیـەك وازی لـەو ئیشەهێناوەو، دەستیداوەتە کاری ڕۆژنامەنووسی.

(کوڕەکەم مەگری) ڕۆمانی یەکەمێتیو، لەساڵی (1964)دا بڵاوکراوەتەوە. (دەنکە گەنمێك)و (ڕووباری نێوان) دوو ڕۆمانی بەناوبانگیترین. گەلێ چیرۆکی کورتیشی لەزۆر گۆڤارو ڕۆژنامەی ئەفەریقیو ئینگلیزیدا بڵاوکردۆتەوە. ئەم چیرۆکەی (ڕەشەبا)، نموونەی ئەو باسانەیە کە لێیاندەدوێ.

● ● ●

(کارانگـا) لەبـەردەرگای زنجەکەیـدا ڕاوەسـتاو، لەدەغڵەکـەی بەردەمییـەوە هـەتاهێڵی ئاسـۆی ئەوپـەڕی دۆڵەکـە هـەڵیڕوانی. ژنـان بـەرەو نـاو دەغڵەکـە دەچـوون. منـداڵان بـەدوای گاگەلێکـەوەبوونو، بـەدەم گەمەکردنـەوە دەیانلەوەڕانـدن. لـەدووریش بـەودیو ئاسـۆدا بەخـەیاڵ، دەیتـوانی زنجەکـەی (نگورگـە)ی بـرادەری ببینـێ، کەلەسـەربانەکەیەوە دووکـەڵێك پێچـاوپێچ بەرزببێتەوە. بەڵام لەزنجەکەی خۆیەوە، ورتەورتی چەند دەنگێکی سەرخۆش دەبیسترا، کەبەو بەیانی زووە کۆڕی خواردنەوەیان سازکردبوو!.

کارانگا لەناخدا حەزی بەو خواردنەوەیە نەدەکرد، چونکە بەکارەساتەکانی چەند مانگی پێشوودا دەچۆوەو، ئەو ڕۆژانەی دەکەوتنەوە پێشچاو، کە قەشـە پێستسـپییەکان هـاتنو، ئاژاوەیانبەردایـە نـاو خێڵەکـەیان. ئـاینێکی نـوێی وەهایـان تێـدابڵاوکردەوە، کەخەڵکەکـەی هانـدەدا لـە (مۆرۆنگـۆ)ی خـودای (گیکۆیۆو مۆجی)ی خۆیـان هەڵگەڕێنـەوە. مێشکی کوڕو کچانیان، بەڕژێمێکی نوێ قانگدەدا.. ڕژێمێك کـەدەڵێ: کچ نابێ خەتەنـەبکرێ. دەیجا ئەوسا، کێ بزنو مـەڕی خۆی، لەسزای کچی خەتەنەنەکراودا دەدا؟!. تۆ بڵێیت ئەمە ئەو دواڕۆژەنەبێ، کە(چیگە)ی پەیامبەری هەرە دێرینی (گیکۆیۆ)، پێشبینیکردوەو

وتوویـە: (جۆرە مرۆڤێکی بەرگپەپوولـەییتان لێپەیـدادەبێ!). بـەڵێ.. ئەمـە ئـەو دوارۆژەیەو هاتۆتەدی.

- چیبکەین باشە؟!.

کارانگـا دوودڵبـوو. هـەزار بیروڕای جۆراوجۆر، بەمێشـکیدا رادەبـووردن. چـاوی دەبڕییـە ئاسمـان. شـتێکی بایەخـداری تێـدا بەدینـەدەکرد. کتومـت وەك خـەونێك دەکەوتە بەرزەینی، کەڕۆژێك لەڕۆژان خێڵێك هەبووە.. خێڵێکی خاوەن شـەریعەتێکی پـیرۆزو نـەگۆڕی ئـەوتۆ، کەنەشکسـتدەخواو نەکەسـێك دەتوانـێ لێیهەڵگەڕێتـەوە. کەچی ئەوەتا ئێستا ئەو بەڵایەی لێپەیدابوو، خەریکە گەردی بەبادەدا!.

- نەخێر.. دەبێ فریابکـەوین. دەبـێ سپیپێسـتەکان دەرپـەڕێنین. دەبـێ پـێش کارلەکارترازان قەڵاچۆبکرێن.

ئەوسـا دڵـی حەوایـەوە. رێگـای لەلاڕۆشـنبۆوە. گەیشـتە ئـەنجام. دەبـێ خێڵەکـەی رزگاربکـاو، ئـەم ببێتـە پێشـەواو رزگارکـەری. بەدڵنیاییـەوە گەڕایـەوە ژوورەوە. ئـەو جـەنگاوەرو گەورەپیاوانـەی لەزنجەکەیـدا کۆبووبوونـەوە، هێشـتا دەیـانخواردەوە. بەرامبـەریان راوەستا. بەباوەڕێکی پتـەوەوە بەپەیامەکـەی ئەستۆی، بڕیـاری کوشتنی هـەموو لایـەنگرانی ئاینـە تازەکـەی پێڕاگەیانـدن. ئـەوان هـەموو خامۆشـبوون. تـەنیا ورتەورتی خۆشحاڵییان لێدەبیسترا.

کاتێ لیستەی ناوی لایەنگرەکان رێکخراو، ئایا بەکامیشـیان دەسـتپێبکرێ، نگورگەی بـرادەری بـوو بەیەکـەم و، کارەکـەش بـەکارانگا خـۆی و سـێ جـەنگاوەر لەگەڵیدا سپێردرا. کارانگا تێکنەچوو. تەنیا چنگونینۆکی چەقاندە کۆڵەکەکەی تەنیشـتی و، پـاڵیپێوەدا. نگورگـە لەمنداڵییـەوە بـرادەری هـەرەنزیکیبوو. لەوساتەدا گشت باسـوخوازەکانی سـەردەمی منـداڵی و، پێکـەوە یاریکردنیـان و، ئەو شوێنانەی بۆی دەچوون و، ئـەو نهێنـی و نیازورازانـەی بۆیەکتریاندەدرکانـد، هاتنەوەیادی و ناخیان لێهێنایە ژەنگوڗار. بـەڵام چی پێدەکرێ؟!. چۆن بتوانـێ

برادەرەکەشی رزگاربکاو، ئەرکە پیرۆزەکەشی بەجێبێنێ؟!. دووهێزی دژوار بەتوندی لەناخیدا بەیەکیاندادەدا.. پەیوەندیی پڕ لەیادگاری برادەرێتیو، بانگەوازی پیرۆزی رزگارکردنی خێڵەکەی!.

● ● ●

کات شەوێکی تاریکستانبوو. تەنیا تاکە ئەستێرەیەك وەك بیەوێ ببێتە شایەت، بەسەرسنگی ئاسمانەوە دەدرەوشایەوە. ئەو رووبارەی بنەماڵەی (نیگاهی ئینی) ی کارانگای، لەبنەماڵەی (مۆکۆرۆ)ی جودادەکردەوە، بەهێمنی بەرەوخوار دەکشا. شەماڵێك قامیشەلانی هەردوو بەری رووبارەکەی دەشەکاندەوە. لەهەناسەدانی لەسەرخۆی چوار جەنگاوەرەکە زیاتر، کەخۆیان بۆنگورگە مەلاسدابوو، هیچ ورتەوجووڵەیەکیتر لەگیانلەبەرانەوە نەدەبیسترا. کارانگاو یەکێکیتریان ئەمبەری رێگاکەیان لێگرتبوو، دوانەکەیتر ئەوبەری.

لەناکاو تارمایی زەلامێك دەرکەوت، کەبەدەم گۆرانیووتنەوە دەیووت: ئەی تیشکی بەزەییو سۆز.. بەناو تاریکستانی دەوروبەرمدا.. رێگام نیشانبدە.. ئەوە تارماییو دەنگی نگورگەبوو، کەبەرەومردن ملیدەنا. نیازی چەپەڵی ناو دەروونی کارانگا، لەئاستی پاڕانەوەی پەیوەندیی برادەرێتیدا راچەنی. بروسکەیەکدای لەهەناوی. لەشی کەوتەلەرزین. لە دڵدا جنێوی بەوساتەدا کەتیایدا لەدایکبوو.. بەوساتەی نگورگەی ناسی.. بەوساتەش کەسپیپێستە جانەوەرکانیان لێپەیدابوون. وەختێکیش هەستیکرد کەچەند ناپاکانە، ئەو برادەرە دێرینەی خۆی خەڵەتاند ئاوەها بکەوێتەداوەوە، هەردووچاوی پڕبوون لەفرمێسك.

نەخێر.. فەرماننادا. خاوەنی دڵێکەو هەست بەهەڵەدەکا. نگورگە نابێ بمرێ. تەکانیداو هەڵسایە سەرپێ هاواربکا کەنەیەڵێو، فریانەکەوت. ئەو ناڵەی ئازارەو، ئەو دواهاوارە پڕ لەگلەییەی نگورگە کەوتی: "رەشەبا دەیگێڕێتەوە"، شریخەی

لەهـەناوی هەسـتاندو، زمـانی لەگۆخسـت. دوو جەنگاوەرەکـەیتر بێفـەرمانی ئـەم لێیهاتبوونەدەست.

کارانگـا هەرحەپەسـابوو. ماوەیـەکی زۆر بەلاشـەی لەخوێنداگـەوزاوی نگورگەیدا هەڵڕوانی. وەك هێزی ئەژنۆی شکابێ، لـەجێی خـۆی چەقیبوو. سێ جەنگاوەرەکـە جـوولان. لاشـەکەی نگورگـەیان لەکـەناری رووبارەکـەدا خسـتە ژێرخاکەوە.

ـ کاکە بابڕۆین.

لەگەڵیانـدا رۆیشـت. بـەڵام بـەدەمڕێوە، بـەردەوام دەنگێکـی دەهاتـە بـەرگوێ کەبەگۆرانییـەوە دەیـووت: "ئـەی تیشـکی بـەزەیی‌و سـۆز.. رێگـام نیشـانبدە. رەشـەبا دەیگێڕیتـەوە.. رێگـام نیشـانبدە". تـاوردەوردە گۆرانییەکـەی لێبـووە کۆمەڵە وشـەیەکی تێکەڵوپێکـەڵ: "دەیگێڕیتـەوە.. رەشـەبا.. رێگـام نیشـانبدە.. تیشـك.. دەیگێڕیتـەوە..". وشـەکانیش وەك قورقـوشمی تـواوە، دەتکانـە گوێچکەکانییەوە.

ئەو شەوە خەو نەچووە چاوی‌و، هەرگینگڵیدەدا. رووی بەلای دیوارە قوڕینەکەدا وەرگێـڕا. ئـارامی لەبـەربڕابوو. ویسـتی چـاو بنووقێنـێ‌و نـەیتوانی. هەوڵیـدا بیرنەکاتـەوەو بێسـوودبوو. کارەسـاتەکە چـنگی لـە مێشـکی بەرنـەدەدا. نگورگـەی برادەری مرد. مردو ئەم کوشتی. ئەو وەختە بۆیدەرکەوت، کەبڕیارەکەی لەماڵوێرانی بەولاوە، هیچ سوودێکی بۆ خێڵەکەی تێدا نییـە. واتـە ئـەم رزگارکـەر نییـەو ناشبێ. ئەوەتا خۆی لەو شەریعەتە پیرۆزە لایدا، کەداوای نەڕشتنی خوێنی بێگوناهاندەکا!. ئایا (چیگە) نـەیووتوە: "خۆتـان لەڕشـتنی خوێنی بێگوناهـان بپارێزن، چونکە ئـەو جۆرە خوێنڕێژە نەگریسەو بەرلەعنەتی —مۆرۆنگۆ— دەکەوێ؟!". کەچی وا ئەم بووە خوێنڕێژی کێش؟!. نگورگەی برادەری دێرینی!. "ئای خودایە چیبکەم.. من خوێنی بێگوناهێکمڕشت".

شەماڵێك لەسەرەتادا بەهێواشی هەڵیکرد. ئینجا بەتوندی. تادواجار بووە رەشەبایەکی ئەوتۆ، کەدارەڕاو حەسیرەکانی سەربانی زنجەکەی دەهێناو دەبرد. رەشەباکە تادەهات توندتردەبوو. گڤەی بەسەر هەموو دەنگێکدا زاڵدەبوو، تەنیا دەنگی گۆرانییەکی بەسۆزنەبێ، کەسات لەدوای سات بەرزتردەبۆوەو، وشەکانی دەروونی کارانگایان پتر دەهێنایە ژەنگوژار. کاتێکیش راپەڕییەسەرپێ رابکا، گۆرانییەکە کەدەیووت: "ئەی تیشکی بەزەیی‌و سۆز... رێگام نیشانبدە.."، بەشێوەیەك شالاوی بۆدەهێنا، وەك لەهەزار گەرووەوە لێیدەرپەڕێ.

ئیتر لێرە جێینابێتەوە. دەبێ سەری خۆی هەڵگرێ. تاویدایە شمشێرەکەی‌و تەکانیدایەدەرەوە. کەوتەراکردن. دەنگەکان بەدوایەوەبوون. تاخێراتر رایبکردایە، رەشەباکە توندتردەبوو. دەنگەکان زیاتر لێینزیك دەبوونەوە. وشەکان بەناویەکدیدا دەتوانەوەو، دەبوونە یەك وشە: تیشك. لەپڕێکدا بەبیریهاتەوە، کە(جیکۆیۆو مۆجی) خوداوەندی رووناکین. هێشتا هەرڕایدەکردو، بەرەوشوێنی ناشتنەکەی نگورگە خۆیدەکوتا. گەیشت‌و لاشەکەیدەرهێنا. نایە سەرشانی‌و بەکەناری رووبارەکەدا، کەوتەوەڕاکردن. گەیشتە بەرزاییەك. ماندووبووبوو. دانیشت. وشەی تیشك لەگوێیدا هێشتا هەردەزرنگایەوە. وایهەستکرد کەئەوەتا ئێستا دڵی خۆی دەکەوێتە گۆرانیووتن‌و دەڵێ: "ئەی تیشکی بەزەیی‌و سۆز.. رێگام نیشانبدە". بەڵام کام خودا.. ئەوەکەی خێڵەکەی خۆم.. یائەوەکەی سپیپێستەکان؟!".

دەنگێك تێیخوڕی:

- زەلام کێیت؟!.

تێخوڕینەکە لەناکاوبوو. ترسدایگرت. چینێك ئارەقی گەرمیڕشت. لاشەکەینایەوە سەرشانی‌و، کەوتەوەڕاکردن. زۆری نەبرد قاچی خلیسکاو بەربووەوە. رەشەباکەو دەنگەکانی لێخامۆشخامۆشبوونەوە!...

قەشە (جیرارد) دەنگی شڵپەو هەڵپڕژانی ئاوەکەی کەوتنەبەرگوێ. لەدڵدا وتی: ئەوەی بەربووەوە فەوتاوە. دیارە کەلەسەر تاشەبەردە بەناوبانگەکەی (مۆکاو)ەوە بەربۆتەوە. قەشە جیرارد لەوساتەدا زۆر ماندووبوو. بەو درەنگوەختە بەڕێوەبوو بچێ، لەگوندەکەی نگورگە نەخۆشێك تیماربكا. بەڵام هەرچۆنێکبووایە، بەیانییەکەی بەهەمان ڕێگەدا دەگەڕایەوە.

هاوکـــــــاری –ژ/196 –

.1973/12/7

باخی پرتەقاڵ

نووسینی: چیرۆکنووسی قوبروسی
فلیپۆ بیرینیس

ئەم پارچە زەوییەی سەرکەناری قوبروس، شوێنێکی پیرۆزە. نەرمانییەکی لماوییە. ئاوێکی سازگاری هەیەو، هاڵاوی هەناسەی دەریا، بەستەڵەکی زستان دەڕەوێنێتەوە، کەئەمانە مەرجی بەخێوکردنی درەختی پرتەقاڵن. شوێنێکە بەباخ و بێستان تەنراوە. هێڵێکی سەوز بەو زەوییە لماوییەدا درێژ دەبێتەوەو، وەك کەوانەیەك بەدەوری کەنداوەکەدا دەکشێ و، بە بەردەڵانێك کۆتاییدێ. لەمانگی مایسدا کەشەماڵ لەزەوییەوە هەڵدەکا، هەوای رووی دەریا بۆماوەی دوومیل تابەردەمی کەنداوەکە، تێکەڵ بەبۆنوبەرامەی گوڵوگوڵزار دەبێ.

رەنگە رواندنی پرتەقاڵ، تەنیا وتەیەکی وشك و رووتبێ. بەڵام لەلای کەسانێکی وەکو (پیتری)، کەهەموو کۆششی تەمەنیان بۆزەوی و درەخت تەرخانکردوە، تا ئەو رادەیەی نەتوانرێ سێ قۆڵی پیتری و زەوی و درەخت لەیەکتر جودابکرێنەوە، چۆن دەبێتە راستییەکی حاشاهەڵنەگر؟!. پیتری بەگیانێکی ئاوەهاوە، باخەکەی خۆی پەروەردەکردو، درەختەکانی گەورەبوون و هاتنەبەر.

وەختێ لەباوکی جیابۆوە، بەونیازەی ببێتە خاوەنی باخی خۆی، کەمێ بەساڵدا چووبوو. تەمەنی گەیشتبووە سی ساڵ. بەرلەوە لەتوانایدا نەبوو، رێگایەکی تایبەتی لەژیاندا بۆخۆی بگرێتەبەر. دەبوو چاودێریی هەردوو خوشکەکەیبکا، کەئەوانیش درەنگ شوویانکرد. لەگەڵئەوەشدا قەت سکاڵای لەحاڵی خۆینەدەکرد. ئەمەش بەوهۆیەوەبوو کەمرۆڤێکی بەسەبرو حەوسەڵەبوو. مرۆڤێك کەبەباوەڕێکی پتەوەوە رێگای ژیان بگرێتەبەرو، ئەوە بۆی ببێتە مایەی رێزلێنان لەلای خەڵکی.

پیتری لەکارگوزاری و بەسەبری و نهێنپۆشیدا، رێگای باووباپیرانی گرتەبەر. هەردوو خوشکەکەی بەشوودان و، چییان لەموڵك و ماڵ بەرکەوت داینێ و،

بەخێوکردنی دایکەو باوکە پیرەکانیشی بەوان سپارد. ئەوسا بێئەوەی تەنیا یەك ڕۆژ پشووبدا، نیشانەی خاجێکی ڕاستوچەپی بەسەر سنگیدا کێشا. تفایە بەری هەردوو مشتیو، بۆ پێکهێنانی باخی تایبەتیی خۆی، پاچو پێمەڕەی لەزەوی وەشاند. زەوییەکەی پوختکرد. گوڵاوی لێدا. نەمامی ڕواند. شوورەیەکی بەدەوردا کێشا. خانووچکەیەکی لە تەنیشتییەوە دروستکردو، ژنی هێنا. ئیتر چ دەربەستە؟!. ڕاستە ئەو لەباتی بیست ساڵی، لەسی ساڵیدا ڕێگای تایبەتیی خۆی گرتەبەر. بەڵام ڕێگا لەهەردووکیاندا وەك یەکە، بەتایبەتی بەدیوی ناوەوەدا. واتە تێکەڵاوبوونی گیانی لەگەڵ ئەو زەویو درەختانەدا، تائەو ڕادەیەی کە نەتوانێ کۆششی خۆی لەهی ئەو نەمامە جودابکاتەوە، کەهەوڵەدا ڕەگوڕیشەی بچەقێنێتە ناخی زەوی. یانەتوانێ ئازاری خۆی لەئازاری ئەو درەختە جودابکاتەوە، کەتووشی نەخۆشییەکدەبێ. بگرە تائەو ڕادەیەی کە لەخەویشدا، شنەی لقوپۆپی درەختەکان ببیسێو، سەبارەت بە تێرئاوییان، هەست بەگەشکەدارییکا.

بێگومان ئەم دواکەوتنەی لەژنهێناندا، بووە هۆی دواکەوتنی لەمەسەلەیەکیتریشدا. ئەم تەمەنی لەسیو پێنج ساڵی تێپەڕیکرد، ئەوسا ژنەکەی کەئەویش تەمەنی بووبووە سی ساڵ، منداڵی یەکەمیبوو، کەدوای ئەوە ئیتر منداڵی نەبووەوە. دایکەو باوکە (ئەرتیمی)ی تاقە منداڵیان لە ڕادەبەدەر خۆشویست، کەئەمە زۆر بیروڕای نوێی لەمێشکی پیتریدا بزواندو، سۆزێکی بێسنووریش لەدڵی دایکەدا. بەمشێوەیە ئەرتیمی، زیاتر لەهەرمنداڵێکیتری دەوروبەری، نازی دەکێشراو بێدڵی نەدەکرا. تەنانەت کاتێ کەگەورەبوو، باوکی ڕێگای بۆخۆشکرد لەقوتابخانەیەکی ئامادەیی ناوشاردا، کەسەعاتەڕێیەك لەگوندەکەیانەوە دووربوو، خوێندن تەواوبکا.

بیروڕای نوێ لەمێشکی پیتریدا، بەردەوام لەتەشەنەسەندندابوو. بڕیاریدا دوای پلەی ئامادەیی، ئەرتیمی بۆتەواوکردنی خوێندنی بەرز بنێرێ. بەڵام ئەم

باسەی لەلای کەس نەدەدرکاند، چونکە بەپێویستی نەدەزانیو، لەدڵی خۆیدا دەیووت: ئەو بائامادەییەکە تەواوبکا، ئەوسا باسیدەکەین.

جیهانی پیتری لەنێوان زەوییەکەیو، خەووخەیاڵیدا سەبارەت بەئەرتیمی دابەشبووبوو. وازیشی لەهیچیان نەدەهێنا. دەتووت دوو جۆر ژیان دەژی کەهیچیان لەویتر ناچێو، هیچ هۆیەکیش لەکایەدا نییە بەگژیەکیاندابکا. بگرە خەووخەیاڵ پەنجەرەیەکی لەپیتریدەکردەوەو، رووناکییەکی بەدڵیدەدا. بەمشێوەیە ساڵ هاتنو ساڵ تێپەڕین. درەختەکانی پرتەقاڵ لقوپۆپیان هاویشتو، گەڵایان بەناویەکدیدا تێکچڕژان. ئەرتیمی تەمەنی بوو بەهەژدە ساڵانو، خوێندنی ئامادەیی تەواوکرد. بووبەلاوێکی گەنمڕەنگی هێمنی کەمدوو، کەزۆر لەباوکە دەچوو. باوکەش تادەهات دڵی پێیدەگەشایەوەو، شادماندەبوو. بەڵام لەو دواییانەدا، لەوەدەچوو ڕەشەبایەك بەڕێوەبێ هەڵبکاو، خەڵکەکە بێنێتە ژەنگوژار. بانگەوازێك وەك بوومەلەرزەو، بەچەشنێك کەلەقوولایی مێژووەوە بێتەدەرێ، بانگی هەڵدەدا کەئەوا ڕۆژی ڕاپەڕینە.

ژیانی رۆژانەی خەڵکی دڵپاکی دوورگەکە شڵەقا. لەچاخانەکاندا، لەبازاڕدا، لەناو ماڵانو، لەسەرکارو، لەقوتابخانەکاندا باس هەرباسی ئەو بانگەوازەی راپەڕینبوو. لاوان دەروونیان جۆشیسەندو، بەدوای هەلی خۆبەختکردنو فیداکاریدا وێڵبوون. بەردەوام بەیەکدادەهاتن. سەریان بەیەکەوەدەناو، چرپەچرپیاندەکردو، لەناکاو بازدیاندەدایە سەر پاسکیلەکانیان و، بەرەوشار تێیاندەتەقاند. ئەرتیمی یەکێکبوو لەوان.

پیتری دڵی دادەخورپا، بەڵام دانی بەخۆیدادەگرت. ئەگەرچی وەك ئاژەڵێکی کێوی، بۆنی ئەو ڕەشەبایەیدەکرد کەوا خەریکبوو هەڵبکا، بەڵام هەمیشە بەخامۆشییەوە چاوەڕوانی گەڕانەوەی ئەرتیمییدەکرد. تەنانەت کەرۆژێکیان ژنەکەی ترسی خۆی لەو بارەیەوە بۆدەربڕی، ئەم پیایدا هەڵشاخاو وتی:

- لێیگەڕێ.. خۆی دەزانێ چیدەکا. چیت لێیدەوێ؟!. ئەو ئێستا پیاوێکە. دەتەوێ منداڵببێتەوەو لەژێر کراسەکەتدا خۆی بشارێتەوە؟!.

پیتری لەناخدا هەستیدەکرد کەئەو راپەڕینەی تەقیوەتەوە، وەك لە رەگوڕیشەی بوونی خۆیو، لەقووڵایی دەروونییەوە سەریهەڵدابێو، هەستی پیرۆزی نەتەوایەتیی لێجۆشدابێ، ئەو بێئارامیو خەفەتبارییەی لێدەڕەواندەوە. تاڕۆژێك لەڕۆژانی وەرزی پایزی داهاتوو، کاتێ کەخۆی بۆکبریتڕژینی درەختەکانی باخەکەی ئامادەدەکرد، پاڵێکی توند بەدەرگای باخچەی ماڵەکەیەوەنراو، دوو لاوی منداڵکار بەهەناسەبڕکێ خۆیان بە ژوورداکرد. بەپەشۆکاوییەوە لەبەردەمیدا راوەستانو، کەوتنە هەڵگوشینی کاسکێتەکانی ناو مشتیان.

پیتری بەبینینی ئەو دیمەنەیان راچەنیو، کسپەیەکی تیژ دای لەهەناوی. بەڵام بەسەرزاری هیچ تێکنەچوو. تەنیا تێیڕوانینو چاوەڕوانی قسەکردنی لێکردن. لەئەنجامدا یەکێکیان بەقسەهاتو، دیاربوو کەلەپەشۆکاویدا ئەوەی ئامادەیکردبوو لەبیری چووبۆوە، پچڕپچڕ گێڕایەوەو وتی: "قوتابیان خۆنیشاندانیانکرد. پۆلیس تەقەی لێکردن. ئەرتیمی ئاڵای خۆنیشاندانەکەی هەڵگرتبوو. پێکراو کەوت. دووانیتریش برینداربوون. بەڵام ئەرتێمی کەپێکرا کەوت.

لاوە منداڵکارەکە کەئەمەی دەووتەوە، قوڵپی گریان گەرووی قانگدەدا. پیتری لێیحاڵیبوو. راپەڕییە سەرپێو، گێژەڵووکەیەکی رقوکینە لە دەروونیدا هەڵیکردو، هاوارو ناڵەی لێبەرزبۆوە. دایکەش کە لەژوورەوە گوێی لەقسەکانبووبوو، زریکەی لێهەستاو رایکردە دەرەوە. پیتری ئامبازیبوو. لەباوەشیگرتو دابینیکردو داینیشاند. لەوساتانەدا هەستی بەبەزەییو سۆزێکی ئەوتۆ بەرامبەر بەژنەکەیکرد، کەقەت لەوەبەر بەخۆیەوە نەبینیبوو. کارەساتەکانی ئەو رۆژەو رۆژی دوایش، وەك خەونێکی سامناك لەپیتری تێپەڕین.. خەونێك کەنەسەرەتای هەبێو

نەکۆتایی‌و، ساتبەساتیشی پڕ لەجەخاربێ. بەڵام دوای بەخاکسپاردنی ئەرتیمی، کەشەوداهات‌و خەڵکەکە بەدەم سەرخۆشیلێکردنەوە ماڵەکەیان چۆڵکردو، دایکەو باوکەی جەرگسووتاو رووبەڕووی بەسەرهاتە کوشندەکەیان بەتەنیا مانەوەو، پیتری سەرنجیدایەوە دایکەی دڵپڕ لە ئەشکەنجە، دیسان تەووژمی سۆزو بەزەیی بەرامبەری زۆری بۆهێنایەوە. حەزیکرد دڵیبداتەوەو تێیبگەیەنێ، کەخەفەتخواردن‌و خۆئازاردان بێسوودە. بەڵام زۆری پێنەچوو، خەموخەفەت‌و ماندوێتی، دایکەیان لە توانای خۆڕاگرتن خست. خەو رایکشاندو ئاگای لەخۆلێبڕی. ئەوسا پیتری دەرگایکردەوەو، بەرەوباخەکەی هەنگاوینا. دیمەنی دڵگیری درەختەکان‌و، بۆنوبەرامەی خۆشیان بەدەم جریوەی ئەستێرەکانەوە، سرەوتیان بەدڵودەروونیدەدا.

لەبەرەبەیانـدا، لەکاریگەرترین ساتەکانی شەودا، کەشنەی شەماڵێك لقوپۆپی درەختەکانی بەئاستەمێك دەلەراندەوە، کەڵەشێرێك لەکولانەی مریشکەکانەوە باڵی بەیەکداداو خوێندی. وردەوردە ئاسۆ روونبۆوەو سپیهەڵگەڕا. "باشتر وایە درەختەکان ئاوڕشێنبکەم". لەدڵدا وەهایووت.

لێرانەوەستاو گەڕایەوە ماڵەوە. پەمپی ئاوڕشێن‌و، پێویستییەکانیتری بەکۆڵیدادان‌و، روویکردەوە باخەکەی. ریزی بەدرەختەکانەوەگرت. پەمپەکە لەو بەرەبەیانەدا، دەنگێکی سەیری لێوەدەهات.. دەنگی گیانلەبەرێك کەلەگیانەڵادابێ‌و، هاواربباتە بەرخۆر کەلەدەمکەل بێتەدەرو، تیشکی بەسەرهەموو شتەکاندا پەخشبکا، هەتا مانایەکی دیارو ئاشکرا ببەخشن.

هاوکاری –ژ/ 217- 10/5/1974.

باووڵ

چیرۆکنووسی میسری: ئەسعەد حامد

عەبدولعەزیم برادەری قوتابخانەی ئامادەییمبوو. وەختی بێئیشیمان بەردەوام پێکەوە بەسەردەبرد. کەئامادەییمان تەواوکرد، ئەو خۆی بۆ بەڕێوەبردنی دووکانەکەی باوکی، کەبازرگانێکی بەناوبانگی خوریبوو تەرخانکرد. منیش چوومە بەشی زمانی ئینگلیزی لەکۆلیجی ئەدەب. برادەرییەکەمان هەربەردەوامبوو. هەرکەس پێکەوە دەمانیبینی، وایدەزانی براین، چونکە زۆر لەیەکتر دەچووین.

عەبدولعەزیم هەرلەو وەختەوەی ناسیم، سەرکێش و تووڕەو بەرەڵابوو. بە پێچەوانەی منەوە کەهێمن و لەسەرخۆبووم و، لەرەفتارو پەیوەندیمدا لەگەڵ خەڵکی، ئاغروسەنگینبووم. ئەو پەیوەندیی لەگەڵ زۆر ئافرەتدا پەیداکردبوو. بەئاسانییش بۆی دەچووەسەر. هەم لاوو هەم پارەداربوو، کەئەم دووانە هەموو شتێکن بۆئافرەت. بەڵام لەو پەیوەندییەیدا لەگەڵیاندا، هیچ پێوانەیەکی شەرەف و ڕەووشتی لەلانەبوو. بۆیە زۆرجار خراپ تووشدەهات و، دەکەوتە گەڵ چەڵەمەی ترسناکەوە. تەنانەت من وامدەهاتە پێشچاو، کەئاخریی ژیانی بەکارەساتێك کۆتاییدێ. بۆیە زۆرم ئامۆژگاریدەکرد، کەئاگای لەخۆیبێ و وریابێ، کەچی گوێی لێنەدەگرتم. ئەو سروشتی سەرکێشییەی، بەسەر هەموو ئامۆژگاریکردنێکدا زاڵبوو.

کاتێ باوکی مرد، ئەو جێگەی گرتەوە. لەناو براکانیدا گەورەترینیانبوو. منیش ئەو وەختە خوێندنم تەواوکردبوو، لەکۆمپانیایەکی نەوتدا لەقاهیرە کارمدەکرد. ئێواران کەدەستمان لەکار هەڵدەگرت، یەکترماندەدی و شەوگارمان پێکەوە بەسەردەبرد. ئەو دوا بەزموسەفای خۆی لەگەڵ ئافرەتەکانیدا بۆدەگێڕامەوەو، وێنەکانیانی نیشاندەدام کەمن لەدڵدا بەخیلیم پێدەبرد. حەزمدەکرد بتوانم لەو جۆرە ژیانەیدا بەشداربم و، ناسیاوی لەگەڵ ئافرەتاندا پەیدابکەم و خۆشمبوێن، بەڵام بۆمنەدەلوا. زۆر کۆسپ ڕێگەی بەدیهێنانی ئەو ئاواتەیان پێدەگرتم، بەتایبەتی کەمن

وەك ئـەو دەوڵەمەندنـەبووم، بـەڵکو لـەخێزانێکی مامناوەنـدیبوومو، تێدەکۆشـام لەژیاندا ببمە شتێك.

ڕۆژێکیـان عەبدولعـەزیم کـەهات، لەخۆشـیدا هەرئـەوەبوو نـەفڕیو، وتـی کـە کەوتۆتــە داوی دڵدارییـــەوە. ئینجــا بەجۆشوخرۆشـــەوە کەوتــە باســـکردنی کیژەکەیو وتی:

ـ تۆ سەرنجدە.. کیـژێکی تەمـەن شـازدە سـاڵی. قەشـەنگو جـوان. جوانییەکـەی هێنـدە کاریگـەرە کەسـەرەگێژەت پێدەخا. لەگـەڵ براکەیـدا خۆیـان بەدووکانـداکرد. یەکسـەر بـەتیری عەشـقی گرفتـاربووم. ئەویش بەدرێـژایی کـات چاوی لێلانـەدەدام. پێش ئەوەی بچێتە دەرەوەو بڕوا، پارچە کاغـەزێکم خسـتە نـاو مشـتییەوە، کەناوی خۆمو ژمارەی تەلەفۆنەکەمم تێدا نووسیبوو. ڕۆژێکی پێنەچوو قسەی لەگەڵداکردم. تۆ برای خۆت دەناسیت کەچۆن دڵی ئافرەتان دەپێکێ.

من پێبپێکەنیم، چونکە وامدانا کەتاقیکردنەوەیـەکی تازەیـەتیو، زۆری پێنـاچێ دەچـێتە پـاڵ دەیـەهای لەوەبـەری، کـەتۆزوخۆڵی لەبیرچـوونەوەیان نیشتۆتەسـەر. کەچی ئەو وتی:

ــ سـوێندت بۆدەخـۆم کەخۆشمـدەوێ. تـۆ بـاوەڕت بەخۆشەویسـتی لەیەکـەم سـەرنجەوە نییـە؟!. دڵنیابـە نایـەڵم ئـەو کچـەم لەدەستبچـێ. داگیریدەکـەم.. بـۆ مـاڵی خۆمانی رادەفڕێنم.

راسـتیکرد. مـانگێکی پێنەچـوو، عەبدولعـەزیم ناردییـە خـوازبێنیی کیـژە شازدەسـاڵانەکەیو، چـووم بۆزەماوەندەکـەی. سەرمسـوڕما کەچـۆن ئـەو کیـژە منــداڵکارە، تــوانی ئــەو دێــوە کۆتوپێوەنــدبکا، کەبــەردەوام یــاریی بــەدڵی ئافرەتانـدەکرد. تاکاتــێ لــەجوانیو شـۆخییەکەی وردبوومـەوە، لەدڵــدا وتم: "ناهـەقی نییـە.. بێگومـان ناهـەقی نییـە. کـێ دەتوانـێ خـۆی لەئاسـتی ئـەو جوانییەدا رابگرێ؟!".

عەبدولعەزیم لەو پیاوانەبوو، کەلەرەوشتوخووی رۆژهەڵاتییانە رزگاریبووبوو. بۆیە بەلایەوە ئاساییبوو، کە ژنەکەی لەگەڵماندا دابنیشێ و شەوگارمان لەگەڵدا بەسەربەرێ. یاسێقۆڵی پێکەوە بچین بۆسینەماو شانۆو لە دەرەوە نانبخۆین. وەکیتریش کەسەرنجمەدانێ وامدەهاتنە پێشچاو، کەخۆشەویستیی نێوانیان دوای ژنومێردایەتییان ساردنەبۆتەوەو، برادەرەکەم بەسۆزێکی زۆرەوە بەدەوروپشتی ژنەکەیدادێ. بەگاڵتەوە پێیدەووت:

ـ لەوە باش دڵنیابە رۆژێ لەرۆژان هەرهێندەی سووسەی ئەوەبکەم کە حەزت لە یەکێکیترە دەتکوژم.

ژنەش پێدەکەنی و دەیووت:

- بەڵام من تەنیا بەوە وازتلێدێنم، کەهەندێ ئاوی ئاگر (تێزاب) دەکەم بە دەمووچاوتدا، بۆئەوەی ئیتر نەتوانیت سەیری ژنانبکەیت.

من سەمیرەم وەك براژنێك تێدەڕوانی. سەرەڕای ئەو هەموو جوانییەی، رۆژێك لەڕۆژان ئارەزوویەکی نابەجێ بەرامبەری داینەگرتم. زۆرم رێزلێدەگرت و، ئەویش بەرامبەر بەمن وەهابوو. هێمنی و سەنگینییەکەمی زۆر لێخۆشدەهات و، باوەڕی پێمبوو.

رۆژێکیان کەدەیزانی من حەزم لەخوێندنەوەو کۆکردنەوەی کتێبە، داوای کۆمەڵە چیرۆکێکی لێکردم، کەکاتی بێئیشی بەخوێندنەوەیەوە بەسەر بەرێ. منیش کۆمەڵەیەکم لەوانە بۆبرد کەخۆم حەزملێیانبوو. دوای هەفتەیەك دایەوە دەستم و، وتی کەیەکێکیانی زۆر بەدڵبووە. رای خۆی لەبارەیەوە دەربڕی و، زانیم بەوردی خوێندویێتییەوە. بۆمدەرکەوت کە تاڕادەیەك زیرەکەو سەرنجی وردە.

بەدەم گەڕانەوەوە لەناو پاسەکەدا، کاتێ لاپەڕەکانی ئەو چیرۆکەم هەڵدانەوە کەبەدڵیبووبوو، بۆنی عەترم بەلووتداهات. لەدڵدا وتم: بێگومان ئەمە عەتری ئەوەو، رەنگە کتێبەکەی نابێتە ژێر سەرینەکەیەوەو، ئەو بۆنەی گرتبێ. بەڵام لەیەکێك لەلاپەڕەکاندا چاوم بەچەند دێڕێك کەوت، کەبەقەڵەمی رەش خەتیان

بـەژێردا کێشـرابوو. کـەدێڕەکانم خوێندنـەوە، دڵـم کەوتـە لێـدانێکی خێـرا. نووسرابوو:

"تۆ نازانیت.. تۆ بێئاگایت.. نازانیت چیم لەدڵدایە بەرامبەرت. کاتێ تۆم بینی، ئینجا مانای ژیانی خۆمم پێزانیو، واملێهات بۆتەنیا یەك هیوا بژیم.. هیوای گەیشتن بەتۆ. من گەلێ بەقووڵیو بەپەرۆشەوە تۆم خۆشدەوێو، ئەم نهێنییەم لەلای کەس نەدرکاندوە. من بۆ تۆو لەپێناوی تۆدا دەژیم".

لاپەڕەکانی هەردوو کتێبەکەم یەکەیەکە هەڵدانەوە. هیچ خەتێکیترم بەژێر دێڕیتردانەدی. لەپەنجەرەی پاسەکەوە روانیمەدەرەوە. تارمایی درەختە گەورەکانی قەراغ ڕێگاکە، وەك حووجی جیهانێکی تەلیسماوی دەهاتنە بەرچاوم. بەرامانەوە لەدڵدا وتم:

ـ ئەو خەتانە چ مانایەك دەبەخشن؟!. بەئەنقەست کێشاونی، یا هەروا ئاساییو بێمەبەستبووەو بەدڵیبوون؟!. بەڵام ئەی بۆچی لەو هەموو لاپەڕانەدا، تەنیا ئەو چەند دێڕەی بەدڵبوون؟!. باوەڕناکەم.. زۆر دێڕی جوانترو پڕماناتریان تێدان. بەهەرحاڵ ئەو دێڕانە ئیشارەت بەئافرەتێك دەدەن، کەبەبێدەنگی پیاوێکی خۆشدەوێو، پیاوە پێنازانێ. تۆ بڵێیت ژنەکە خۆیبێو پیاوەکەش من؟!.

بۆماوەی چەند ڕۆژێك ئارامم لەبەربڕا. رامابوومو ئازارمدەچەشت. وێنەی سەمیرە بەرچاومی بەرنەدەدا. بەردەوام بەدێڕەکاندا دەچوومەوە. تۆ بێئاگایت.. تۆ نازانیت چیم لەدڵدایە بەرامبەرت.

عەبدولعەزیم بەتەلەفۆن لێیپرسیم، کەبۆچی سەریان لێنادەم. وام وەڵامدایەوە کەگوایە نەخۆشبووم. زۆری لێکردم کەئێوارەکەی سەردانیانبکەم. بەڵام من بەڵێنی تەنیا چوونم بۆدووکان بۆلای پێدا. کاتێ چووم بواری

ڕۆیشـتنینەدام هـەتا دووکـانی داخسـتو وتـی، کەهـەردەبێ لەگەڵیـدا بچـم بۆماڵەوەو، پەلیشمی تاناو ئوتومبێلەکە ڕاکێشا.

وەختـــێ دانیشـــتینە ســـەرخوانی نـــانخواردن، ســـەمیرە وەك جـــاران دەدرەوشـایەوە. لەوپـەڕی جـوانیو ڕازاوەییـدابوو. بەسـۆزەوە هەنـدێ چەشـنە خواردنی دەخستە بەردەمەو، زۆری لێدەکردم کەبخۆم. من شڵەژابووم. تەنانەت هەسـتمدەکرد کـەنائارامیم، ئـەو شـڵەژاوییە لەچـاوانمدا ئاشـکرادەکا. بـەدەم نانخواردنـەوە لێمیپرسـی، کەبۆچـی کتێبـیترم بۆنـەبردوە؟!. وتم گوایـە لـەبیرم چووبۆوە. ئینجا ڕوویکردە عەبدولعەزیمو، بەدەم خەندەیەکی شیرینەوە وتی:

ـ مامۆستا (مەجدی) چیرۆکێکی بۆهێنـام کـەزۆرم بـەدڵبوو. تەنانـەت هەنـدێ دێڕیم لەبەرکردوون.

من دڵم داخورپـاو، بەزەحمـەت تفم بۆقووتـدەدرا. ئـەویش سـەرنجێکیدامیو، بەدەنگێکی پڕ لەسۆزەوە وتی:

ـ ئەو دێڕانە چەند شیرینن.. تۆ بێئاگایت.. تۆ نازانیت من چیم لەدڵدایە بەرامبـەرت. کاتـێ تـۆم بینـی ئینجا مانـای ژیـانی خـۆمم پێزانـیو، واملێهـات کەبۆتەنیا هیوایەك بژیم.. هیوای گەیشتن بەتۆ. من گەڵێ بـەقووڵیو بەپەرۆشـەوە تۆمخۆشدەویو، ئـەم نهێنییـەم لـەلای کـەس نەدرکانـدوە. مـن بۆ تـۆو لـەپێناوی تۆدادەژیم.

بێـــدەنگبوو. ڕووخســـاری کـــەمێ زەردهەڵگـــەڕا، کەتـــەنیا ســـاتەوەختێکی خایانـد. عەبدولعـەزیم خـەریکی قـەپاڵگرتنبوو لەڕانـە مریشـکێكو، لەوەدەچوو گوێی لەتاقە وشـەیەکی قسـەکاننەبووبێ. ئینجا سـەمیرە سـەرنجێکی وەهـایتری دامـێ، کەلەهـــەموو قســـەو پلارەکـــانی کاریگـــەرتربوو. لەشـــم کەوتـــە لـــەرزین. پەنجـــەکانم لەرەلـــەریان پێکـــەوتو، وردە خواردنیـــان لێبـــەربۆوەو، متیلـــی سەرمێزەکەیان تێوەدا.

کاتێ جێمهێشتن، هەموو شتێکم لەلا روونبۆوە. پێویستم بەلێکدانەوە نەمابوو. تووشی حاڵەتێکی شڵەژانو پەستیی سەختبووم. سەمیرە چیی لەمنی هاوڕێی مێردەکەی دەوێو، ئەم داوەم بۆچی بۆدەنێتەوە؟!. ئایا بەڕاستێتی کەخۆشیدەوێم، یاهەروا دەیەوێ یاریم پێبکا؟!. تۆ بڵێیت سەرەڕۆیەکبێو، هیچ بایەخێك بەمێردو بەپیرۆزیی پەیوەندیی ژنومێردایەتینەدا؟!.

جوانییەکەی بەشێوەیەك سەرسامیکردبووم، کەترسام رامبماڵێو بڕیارمدا ئەوە دواجارمبێ بیبینمو، ئیتر سەر بەو ماڵەدا نەکەمەوە. بەڵام رۆژان تێپەڕینو هەرگیز نەمتوانی، وێنەکەی لەبیروهۆشمدا بسڕمەوە. بەردەوام بیرم لێدەکردەوەو، بەدەمییەوە هاوشان هەم گەشکەم دەنۆشیو هەم ئازارم دەچەشت. تاشەوێکیان کەخەوم لێزڕابوو لەخۆمم پرسی: ئایا خۆشمدەوێ؟!. وەڵامەکەی تۆقاندمی!.

دوو مانگ رابوردنو، نەچووم بۆ ماڵی هاوڕێکەم. تەنیا لەدەرەوە دەمدیو، هەمووجار عوزرخواییم بۆدەهێنایەوە کەناتوانم سەردانیانبکەم، لەکاتێکدا زۆر بەزەحمەت، ئارەزووی سەردانیانم لەناخمدا متوخامۆشدەکرد. تاڕۆژێکیان لەفەرمانگەکەمبووم، کەسەمیرە تەلەفۆنی بۆکردمو وتی:

- بۆچی خۆت لێونکردووین؟!.

بەدەنگێکی شڵەژاوەوە وتم:

- سەرجەنجاڵیی ژیان.

- نازانیت عەبدولعەزیم نەخۆشە؟!.

- نەء... چەند رۆژێ لەمەوبەر پێکەوەبووینو سەلامەتبوو.

- زۆر ناساغە. تکای وایە عەسر سەرێکی لێبدەیت.

عەسرەکەی چووم. کەچی لەماڵنەبوو. سەرمسوڕماو پرسیم:

- سەمیرە.. کوا عەبدولعەزیم؟!.

بەدەنگێکی خەمناکی ئەوتۆوە، کەدەتووت لەهەرچوارلاوە دێتە بەرگوێم وتی:

ـ ئـەو چـاكبۆوەو چـووەدەرەوە. بـەڵام نەخۆشـێكیتری لـەماڵ جێهێشـتوە، كەئەو نازانێ چ دەردێتی. منی جێهێشتوە.. من..

ماوەیەك خامۆشبوو. ئینجا بەدەنگێكی گڕ وتی:

ـ بۆچی خۆت ونكرد؟!.

كەمێ بەتوندی وەڵاممدایەوەو وتم:

ـ پێمووتیت: سەرجەنجاڵیی ژیان.

وتی:

ـ ناتوانیت نیو سەعات وەختتبدەیت بەئێمە.. تەنیا نیو سەعاتو چاوێكم پێتبكەوێ. گوایـە مـن هێنـدە چـارەم گرانـە؟!. دەبووایـە ئەمـەت بەئاشـكرا پێبووتمایـە، تـاهۆگرت نەبوومایە.

ئەو كەوتە فرمێسكهەڵڕشتن و، من تەنگەتاوبووم. بەدڵسۆزییەوە پێمووت:

ـ پێویست بەم كردەوانەتناكا. ئێمە هیچ شتێكمان لەنێواندا نییە.

وتی:

ـ تۆ خۆت گێلدەكەیت!. ئایا نازانیت هەستونەستم بەرامبەرت چۆنە؟!. دێڕەكانی چیرۆكەكەت نەخوێندنـەوە؟!. مەجـدی.. مـن تـۆم خۆشـدەوێ.. خۆشـتمدەوێو نـازانم چیبكەم؟!.

بەدەم قسەكانییەوە باوەشـی پێداكردمو، ئینجا سـەری خەوانـدە سەرسنگم و، دەستیكردە گریان. منیش بەسۆزەوە دەستم بەسـەرو قژیـدا هێنـا. حاڵەتەكـە لــەوە دەرچــووبوو خــۆمی لەبــەردا رابگــرم. باوەشــم پێــداكرد. بەســنگمەوەم نووساندو، بەلێو فرمێسكم لەچاوانی سڕی.

ســەمیرە لەوێنــەی ئافرەتــانیتر نــەبوو. جــوانیو شــیرینیەكەی لەڕادەبــەدەر كاریگەربوون. بەهەستو سۆزیش كڵپە ئاگرێكبوو بۆخۆیو تـەواو هۆگریبـووم. شەپۆلی خۆشەویستی رایماڵین و، ئیتر گوێمان بەهیچ شتێك نەدەدا. ئەو وەختـە

زانـیم، کـەکاتێ دەکەوینـە دەریـای خۆشەویسـتییەوە، ئـیتر لـەخۆمان‌و حـەزو ئارەزووەکانمان بەولاوە، ئاگامان لەهیچ شتێکیتر نامێنێ.

وەکیتر عەبدولعەزیمم وەها دەهاتە بەرچاو کەوەك جارانەو، هیچ گومانێکی لەرەفتاری ژنەکەی نییە. بۆیە باوەڕم بەو قسەیەکرد کەدەڵێ: مێرد دواکەسە کەپێدەزانێ. کەچی ڕۆژێکیان سەمیرە ئاگاداریکردم، کە عەبدولعەزیم لەهیچەو هەرلەخۆیەوە پیایدا هەڵدەشاخێ‌و، بێئاراماییەك لەچاوانیدا دەخوێنێتەوە، کەلەوەدەچێ گومانی لێبکا. لەبەرئەوە بڕیارماندا زیاتر ئاگامان لەخۆمانبێ.

بەڵام ئێوارەیەکیان دانیشتبووم خەریکی خوێندنەوەبووم، کەدەرگاوانەکە لەزەنگیداو کاتێ هاتەژوورەوە، باووڵێکی گەورەیداناو وتی:

- گەورەم.. ئەم باووڵە بۆتۆ هاتوە.

کەلێمپرسی: کێ داویێتێ وتی:

- کابرایەکبوو کەنایناسم. دایەدەستم بۆتی بهێنم.

دەرگاوان ڕۆیشت‌و من سەرسامبووم. دڵم کەوتە مەراقەوە کەئاخۆ کابرا کێبێ‌و، باووڵ چی تێدابێ؟!. لەکردنەوەیدا دوودڵبووم‌و، کەوتمە گێژاوی گومانەوە. وتم: تۆ بڵێیت بە هەڵە بۆلای من نەنێردرابێ؟!. یارەنگە لەبرادەرێکمەوەبێ!. ئەگەر وابێ، بۆچی بەمشێوەیە کەگومان دەخاتە دڵەوە؟!. باشە کێ دەڵێ یەکێك نییە کەدەیەوێ تەشقەڵەیەکم پێبکا یاجەزرەبەیەکم لێبدا، وەك ئەوەی تلیاکی تێدابێ، یالاشەی کوژراوێك؟!.

پێکەنینم بەم قسانەم هات‌و وتم: مرۆڤ چ زوو خۆی بەدەست گومانەوە دەدا. ئەو خەیالانەم بەلاوەنان‌و، خۆم هێمنکردەوە. دەستم بۆباووڵەکەبرد بیکەمەوەو، بۆنوبەرامەی عەترێك بەڕوومدا هەڵیکرد، کەباشم دەناسی‌و لووتم زۆر ئاشنایبوبوو. کاتێکیش باووڵمکردەوە، جلوبەرگی ژنانەم کەوتنە بەرچاو. ئاوەڵکراس‌و عەزیزی‌و بەرگی دەرەوە، کەتێکەڵوپێکەڵ فڕێدرابوونە

باووڵەکـەوەو، نامەیەکیشـیان بـۆمن لەسـەردانرابوو. نامـەم بـە دەسـتەوەگرت و، لەناخدا هەستی حوکمدراوێك بەمردن دایگرتم، کە لـەوەدابێ دواسـەرنج بداتـە ژیان. کەنامەمکردەوە نووسرابوو:

دڵسۆزم مەجدی..

تۆو ئەو، نموونەی وەفاداری‌و خۆشەویستیبوون لەژیانمدا. بەڵام سوپاس و ستایشـم بۆکارەسـات، کەلەئەنجامـدا چـاومی بەسـەر راسـتیدا هـەڵهێناو، دەرکمکرد کەمن تەواوی باوەڕی خۆم بەجۆرە دووکەسێکدابوو، کەشایانی نین. دڵنیاتدەکـەم کـەمن هـەرگیز بەداخوخەفـەتنیم. بـیرم لەکوشـتنیکردەوە. بـەڵام نـەمکرد، چـونکە زانـیم کەئـەو لـەلای مـن مـردوەو، لەکـەلاکێکی بۆگـەن بـەولاوە نییـە. ئایـا مـرۆ کـەلاکێکی کرمتێـدراو دەکـوژێ؟!. کـەوابوو دەبینیـت کـەمن جەسـتەیەکی تۆپیـوی بۆگـەنم بـەتۆ بەخشـیوە هـەتا پێیشـادببیت. ئـەوا جلوبەرگەکانیم بۆناردیت‌و، خۆشی بێگومان ئێستا بەڕێوەیە بۆلات.

جلوبـەرگ لـەناو باووڵـدا بـەجۆرێك پـەرتوبڵاوبوون، کـەدەتووت لاشـەیەکی ئـەنجنکراوە. نامەکـەم لـەقوڵی مشـتدابوو، کەلەپەنجـەرەی سـەر شـەقامەکە نزیکبوومەوەو، راوەستام پشوویەکبدەم. لەدەرەوە تاریکی داهاتبوو ئوتومبێل بەشەقامەکاندا خێرا تێدەپەڕین. روانیمە گڵۆپە رەنگاوڕەنگەکان. هـەموو سوور هەڵگـەڕابوون. دەنگێکـی ئاشـنای دوو پـێم هاتـە بـەرگوێ، کەبەپیلکانەکانـدا سەردەکەوت. زەنگی دەرگا لێدرا. دەرگامکردەوە. ئەوبوو. ئەو خۆی هاویشتە باوەشمەوەو، منیش بەخۆمەوەم هەڵگوشی. دایە پرمـەی گریـان‌و، چیرۆکێکیتر دەستپێکرد.

گۆڤاری رۆشنبیری نوێ

ژ/ 57- **حوزەیرانی**/ 1983.

وتـــار

نەورۆزو بەهارو بیرەوەری

رۆژگار، ساڵانی پێش شۆڕشی تەمووزی (1958)ە. زۆرانبازیی جەماوەری گەلی عێراق لەگەڵ زۆرداره چەوسێنەرەکانیدا، تادەهات توندوتیژتردەبوو. بزووتنەوەی نیشتمانیو شۆڕگێڕی لەسەرانسەری وڵاتدا، بەردەوام تەشەنەی دەسەندو، رۆژانە لـەکۆکردنەوەی ئیمزاوە بۆداخوازییەك، هەتـامـانگرتنو خۆپیشـاندانو راپـەڕینی خوێناوی، جەماوەری گەلی وریادەکردەوەو بۆخەباتی بێووچان لەڕووی زۆرداراندا هانیدەدا.

ئێمەی قوتابی وەك بەشێکی سەرگەرمو چالاکی بزووتنەوەکە، بەگەڵ شێوەی تایبەتیی خۆمان لەپاڵ شێوە گشتییەکاندا، بەشداریمان لەوخەباتە سەختەدا دەکردو، قوتابیانمان بۆرادەکێشایە بـــەرمەیدان. من لێرەدا بـــاسی یەکێ لـــەو شێوانەدەکەم، کەوا نزیکەی بیستو پێنج ساڵی بەسەردا رابوردوەو، بەڵام لەلام وەك دوێنێبێ وەهایە.. باسی (چەقڵاوا)ی سەیرانگامان، کەوایلێهات بوو بەبارەگامان، یابابڵێین یانەی قوتابیان.

کەوەرزی بەهاردادەهاتو کاتی نەورۆز دەهاتە پێشەوە، ئێمەش وەرزی تێکۆشـــانمان بـەمشێوەیە دەستپێدەکرد: تـــەدارەکمان واڕێکدەخست، کـەبەبۆنەی نـەورۆزو بەهـــارەوە دەچین بۆســەیران. بەڵام چۆن سەیرانێك؟!. تێکەڵەیەکبوو لەئاشکرایيو لەنهێنی!. هەم گشتیبوو بۆهەموو قوتابیانو، هەم تایبەتیبوو بۆچەندانێك!. هەم لەخۆیەوە پێکدەهاتو، هەم لایەنێك رێکیدەخست!. لەوێش لەسەیرانەکە، هەم دەبووە ئاهەنگی گۆرانیو هەڵپەڕکێو چەپڵەڕێزانو، هەم کۆبوونەوەی سیاسيو خوتبەدانو خوێندنەوەی وتارو شیعری نیشتمانیی ئاگرین.

چۆن دەچووین بۆسەیرانەکە؟!. وتم هەم بەئاشکرا سازدەکراو دەکەوتینە رێو، هـــەم بـەنهێنی!. یەکـــەمجار خۆمـــان کـــەڕاستـــەوخۆ لـــەڕیزی بـــزووتنەوەی نیشتمانیدابووین، لەسەری رێکدەکەوتین. ئەوسا تەقەلاماندەدا زۆرترین ژمارە لەو قوتابیانەی بۆهانبدەین، کەدەمانزانی دڵسۆزنو گومان لەهەڵوێستیاننـاکرێ. دیارە

نیازیشمان نزیککردنەوەیانبوو لەبزووتنەوەی نیشتمانیو، پەیداکردنی ئاشنایەتی لەگەڵیاندا. شوێن لەلامان ئاشکرابوو کە (چەقڵاوا)ی یانەو بارەگایەو، بەڵام لەلای ئەندامە تازەکانمان، تانەگەیشتینایەتە شوێنەکە ئاشکرامانندەکرد..

ئەوسا دەچووین ئۆتومبێلێکی لۆریمان بەکرێدەگرت، کەهەوڵماندەدا خاوەنەکەی دۆستی بزووتنەوەی نیشتمانیبێ، یاناسیاوێکی وەهابێ کە گومانی لێنەکرێ. ئینجا سەرلەبەیانی لەشوێنێك گردەبووینەوە. بەبێدەنگ سواردەبووینو دەکەوتینەڕێ. تالەشار دەردەچووین، بەگۆرانیو چەپڵەڕێزانی فۆلکلۆری دەنگمان لێهەڵدەبڕی. بەڵام لەوەلا دەکرایە گۆرانیو سروودی نیشتمانیو شۆڕشگێڕی.

وادەگەینەجێ. دیمەنەکە تەواو لەبەرچاوم زیندووە. ئەوە رووباری (تانجەرۆ)یەو لەپردەکەی دەپەڕینەوە. یەکسەر بەلایچەپدا لادەدەین. هەروا دووکیلۆمەترێك دووردەکەوینەوە. دەگەینە ئاستی ئاشێکی ئاو. بەولاترییەوە دووسێ خانوو هەن. ئاشەکەو خانووەکان بەبەرزاییەوەن. خوارەوەیان قەراغ رووبارەکەیە. چەند درەختێکی داربیو دارتووی لێنو، بەدەمیانەوە زەلو قامیشو گژوگیایە. هەموو دادەبەزینو، لۆرییەکە ئیزندەدەین کەئێوارە بێتەوە بەدواماندا. شۆڕدەبینەوە بۆبندرەختەکانو سەررووبارەکە. هەریەکەمان خواردنی لەماڵەوە هێناوەو، بەڵام کەکاتی نانخواردن هات، هەموو دەکرێن بەیەكو دەخرێنە سەر یەك خوان. پێشتر لیژنەیەك بۆرێکخستنو بەڕێوەبردنو، یەکێکیتر بۆسەرپەرشتیکردنی ئاهەنگو کۆبوونەوە پێکهێنراونو، هەردوو لیژنەکە دەکەونەکار.

هەتا کاتی نیوەڕۆ، هەرکەسە سەربەستبوو کەچیدەکاو، بۆگەڕان بەچ لایەکدا دەڕوا. بەڵام لەنیوەڕۆدا هەمووو گردەبووینەوەو پێکەوە نانماندەخوارد. دوای ماوەیەك ئاهەنگو کۆبوونەوە دەستپێدەکرد. بەرنامە بریتیدەبوو لەسروودو وتارو شیعرخوێندنەوەو، هەرچی رقوکینەو تووڕەییەك لەدەروونماندابووایە، بێترس بەڕووی

زۆردارانماندا هەڵدەڕشت. بەدوایدا شانۆگەرییەکی بەمەغزای کورت. یا دووسێ دیمەنی تەمسیلیی کۆمیدیو، لەکۆتاییدا دەکرایە گۆرانیو هەڵپەڕکێو سەماکردن.

لەئێوارەدا کەدەگەڕاینەوە، دڵنیادەبووین کەبەم ڕێگایە توانیومانە، چەند قوتابییەکیتر بکەینە دۆستی نزیکی بزووتنەوەی نیشتمانیو، هانمانداون نەترسانە پێبنێنە کۆڕی سەختی تێکۆشانەوە، دژی بەرەی زۆرداران.

بەڵێ.. لەساڵانی حوکمی پاشایەتیی کۆنەپەرستدا، وەها جەژنی نەورۆزماندەکردو، وەها دەچووینە سەیرانی بەهاران. بەڵام وائێستا ڕۆژانێك داهاتوون، کەئەو نەورۆزو بەهارە بۆتە جەژنێکی ڕەسمیو، جەماوەری گەل بەئاشکراو بەسەربەستی لەکووچەو کۆڵانو شەقامو مەیدانەکانی شارەکاندا، لەهەموو سەیرانگاکاندا (کەبەداخەوە ئێستا چەقڵاوایان تێدانییە)، ئاهەنگو زەماوەندی بۆدەگێڕنو، بەدەیەها هەزار لەجەماوەری گەل بەشداریی تێدادەکەن.

سڵاو لەنەورۆزو بەهاری ڕۆژانی چەقڵاواو، ڕۆژانی لەوەبەرو، ڕۆژانی لەوەدوای.

هاوکاری-ژ/360-1977/3/23.

ئایا چاری ئەم دیاردەیە چییە؟

لەهەموو دەورو زەمانێکدا زۆرجار ئەوە روویداوە، کەئەدیبێك لەژێر کاریگەریی نیازو مەبەستێکی شەخسیدا، بەناوی رەخنەو رەخنەکارییەوە، فرسەتی هێنابێ‌و دژی ئەدیبێکیتر دوابێ. ئەمە هەردەم کارێکی ئاساییبووەو، لەئەنجامیشدا قەت ئەوجۆرە نووسینە لەخانەی رەخنەی زانستی‌و بابەتیدا جێی بۆنەکراوەتەوەو، لەچوارچێوەی گەرەلاوژەیەکی کاتی نەچۆتەدەرەوەو، دوای ماوەیەکیش لەبیرچۆتەوەو پشتگوێخراوە.

بەڵێ.. ئەمە کارێکی ئاساییەو ئەگەر زەرەربەخشیشبێ، زەرەرێکی هەم سووك‌و هەم کاتییەو، ناگاتە رادەی مەترسیلێکردن. بەڵام ئەوەی نائاساییەو زیانەکەشی هەم قورس‌و هەم درێژخایەندەبێ‌و مەترسیشیلێدەکرێ، ئەوەیە کەببێتە دیاردەیەکی شێوە گشتی‌و، ژمارەیەکی زۆر لەئەدیبان راپێچی ناوگێژەنی خۆیبکاو، لوولیانبداتە ناوجەرگەی جۆرە شەرەگەرەکێکی بێئامانی تانەو تەشەرو پەلاماردان‌و شاڵاوبردن بۆیەکترو، هەرچی بەهرەو تینوتواناو وەستاییەك لەقەڵەمەکەی دەستیاندایە، بۆئەم ئامانجەی تەرخانبکەن!. ئەمەیان ئەوی راستیبێ دەبێتە مایەی نەگبەتییەکی گەورە.. مایەی نیگەرانییەکی مێژوویی. دەبێتە لەکەیەك‌و دەکەوێتە سەرڕووی تەواوی قۆناغێکی ئەدەبیی گەل، کەنەوەکانی داهاتوو لەدواڕۆژدا لەئاستیدا سەراسیمەدەبن.

سالەلای ئێمە وەك لەهەمووان ئاشکرایە، لەم دووسێ ساڵی دواییەدا، باری ئەدەبیمان وردەوردە روویلەوەکرد، کەئەو دیاردە ناسازە سەری تێداهەڵبداو، رۆژ لەدوای رۆژ تەشەنەبسێنێ‌و، توندتر رەگدابکوتێ‌و جێڕبببێتەوە. تاوایلێهات لەئەنجامدا رووڵەوەبکا، کەئەو گێژەنە ترسناکە دروستبکاو، ئەدەبەکەمان لوولبداتە ناو بەسەرهاتێکی لەوبابەتەوە.

گومان لەوەدا نییە کەپێشبڕکێکردن بەشەرافەتمەندیو بەمەردانە، لەکۆڕی خولّقاندنو داهێناندا‌و، زیاتر خۆماندووکردنو خۆسووتاندن لەم پێناوەداو، ئینجا حەزکردن بەهەڵسەنگاندنو ڕێزلێنانو پاداشتدانەوەو هەستکردن بە ڕەزامەندیو خۆشبەختیو، دواجـار هـاندانو تینوتوانـا پێبەخشین بۆ گـوڕوتەکانێکیتر، ئەمە لـەلایـەكو لـەلایەکیتریشـەوە هـەقدان بـەخوێنەر بەگشتیو ڕەخنەگر بەتایبەتی لـەچۆنێتیی هەڵسەنگاندنو لێکۆڵینەوەو ڕادەربڕیندا لـەبـارەی ئەو بەرهەمەوەی دەیخوێنێتەوە بەسەربەستیو، لەسنووری ویژدانو دڵپاکیو ڕاستگۆییدا لەگەڵ بیروبـاوەڕو بۆچوونو جۆری ئـایدیۆلـۆژیو فـەلسەفیی خـۆیداو لـەسنـووری بەرهەمەکەدا کەدەیخوێنێتەوە، دوور لەڕقوکینەو ناکۆکیو ناخۆشی شەخسیو، دوور لەگیانی تۆڵەسەندنەوە لەسەر حسابی ئەدەبو بەرهەمە ئەدەبییەکە، کەدەبێتە موڵکی نەتەوەو دەبێتە دڵۆپێکیترو دەڕژێتە دەریای سامانی ئەدەبیو ڕۆشنبیریی گەلەوە، گومان لەوەدانییە کەئەمانە هەموو هەقێکی ڕەوای دانپێدانراوی هەرسێ لا (ئەدیبو خوێنەرو ڕەخنەگر)نو، لەخۆگرتنیان جێگەی خۆشحاڵیو ڕێزلێنانو ڕەزامەندیی هەمووانن.

بەڵام بالەخۆمان بپرسین: ئایا ئەوەی ئێستا لەمەیدانی ئەدەبەکەماندا ڕوودەدا.. ئەوەی لەسەر لاپەڕەی گۆڤارو ڕۆژنامەکان دەیخوێنینەوە.. تەنانەت ئەوەشی کەلەدانیشتنە تایبەتییەکانی ئەدیبانو ڕەخنەگرانو ئەدەبدۆستاندا دەووترێ وەهایە؟!. هەرگیز نـــەو بــــەداخیشەوە دەڵێین نــــەو تـــەواو بـــەپێچەوانەوەیە!. مەسەلــەش حـاڵـــەتێكو دوو حــاڵەت نییە، بەڵکو بۆتە دیاردەیەك.. دیاردەیەکی بەرفراوانو، کەسانێکی زۆری لوولداوەتە گێژەنی خۆیەوەو، بگرە دەتوانم بڵێم کەخەریکە دەبێتە پەردەیەکی ئەستوورو بەسەر ئـەدەبەکەمـاندا دادەکشێ!. خەریکـــە بـەرهـەمە ئەدەبییە ڕەسەنەکە لەژێریدا دەخنکێ. خەریکـــە شـاعیـــر لـــەشیعروتنو، چیرۆکنووس لەچیرۆکنووسینو،

رەخنەگـــر لـــــەڕەخنەگرتنی زانستیـــانــەو بـابەتیانەی ئاساییدەخاو، هەموو لــەداهێنان دادەبڕێنو تەواوی بەهرەو شـــــارەزاییو توانــایـــان، بۆمەملەکەتە نەگریسەکەی ئەودیاردەیە باردەکاو دەکەونە ژێر ڕکێفییەوە!.

ئێستا ئەوەی زیاتر جێیداخە ئەوەیە، کەلەئەنجامی کەڵەکەبوونی ڕۆژ لەدوای ڕۆژی ئەو دیاردەیەو هەڵاوسانیدا، ئەوانەی کەوتوونەتە گێژەنەکەیەوە، ئیرادەی ئەوەیان لەدەستدانەماوە کەدەسپێشخەریبکەنو، بتوانن مێردەزمەی شتە شەخسییەکان لەکۆڵی خۆیان دابماڵنو، تەکانی خۆدەرهاویشتن لە گێژەنەکەبدەن، چونکە موعادەلەکە تەواو جەنجاڵبووە. تکایە سەرنجبدەن.. (فلان) قسەیەك لەمو یەکێکی لەوی بەنووسین یابەدەمی پێووتراوە. (فیسار) قسەیەکی لە (فلان)و یەکێکی لەمو یەکێکیتری لەوەوە پێووتراوە. ئینجا ئیتر چەندە زەینت بڕەکا، بدە بەدەم ئەم (فلان)و (فیسار)و ئەمانو ئەوانەوەو، تاووتوێیانبکەو بزانە چیان لێدەردەچێ؟! دیارە ئەمانە هەموو بەیداخی بــەرپــاکردنی جەنگــی مەغلووبە هــەڵدەکەنو، لـــــەئەنجامیدا دیاردەکە دێتەبەرهەم. بارودۆخەکە لەبەرچاوی منو، بەپێی بۆچوونو تێگەیشتنی من ئاوەهایە!.

دەمێنێتەوە سەر ئەوەی بپرسین: ئەی ئایا چار چییە؟!. من بەشبەحاڵی خۆم تەنیا پرسیارەکەم پێدەکرێ، هەتا دەرگای لێدوانی لێبخەمە سەرپشت، بەڵکو هەبن بیریان بۆوەرامی پەسەندو کاریگەر بچێ، کەدەشێ هەبن.

-448/ژ هاوکاری-

.1978/11/6

هەقایەتی دەرکردنی
ژمارە (سفر)ی گۆڤاری (رۆشنبیری نوێ)

شەش ساڵو (78) ژمارە.. واتە هەرساڵەو سیازدە ژمارە!. ئەمە چۆنچۆنییە؟!. ئێمە ئیستا گۆڤارەکە وەها دەناسین کەمانگانەیە. ئێ باشە. ساڵیش وەك هەموو دەزانین دووازدە مانگە. کەچی ئەوەتا دەبینین کەساڵی سیازدە ژمارەی لێدەرچووە!. تۆ بڵێیت ئەمە مەتەڵێکبێ؟!. بێگومان نەء. بەڵکو زۆر ئاساییەو تەنیا هێندە هەیە، کەباسەکە هەقایەتێکی لەپشتەوەیەو، منیش لێرەدا هەوڵدەدەم بۆتانی بگێڕمەوە. هەقایەتەکە دەڵێ:

هەبوونەبوو، کۆمەڵە گەنجێکی دێوانەو عاشقی وشەی کوردی هەبوون. ئەم کۆمەڵە گەنجە، پێچوخولی رۆژگار لەدەورانێکدا، لەدەزگایەکی رۆشنبیریی میریدا کۆیکردنەوە. وەهـــاش هەڵکەوتبوو کـــەبەرپرسیارێتیی بـــەڕێوەبردنی دەزگاکە لەودەورانەدا، بەیەکێ لەکۆمەڵە گەنجەکە سپێردرابوو، کەئەوی راستیبێ ئـــەو زەمانێکبوو کـــەشکۆڵی دێوانەیی ئەو عەشقەی هەڵگرتبوو. رۆژێکیان گەنجی بەڕێوەبەر بەوانیتری وت:

- ئەرێ ئێمە بۆ شتێك نەکەین؟!.

پرسییان:

- چی؟!.

وتی:

- چرایەکیتر هەڵکەین.

ئەوان هەموو بەیەکدەنگ وتیان:

ـ هانامانکرده دەمت. دەستلەدەست و قوەتلەخوا. لەگەڵتدا بۆیدەبینە پەروانە.

گەنجی بەڕێوەبەر بۆ ڕۆژی دوایی وتی:

ـ وا داوامکرد.

دوای چەند ڕۆژێکیتر بانگیکردن و وتی:

ـ دەی.. چراکە هەڵبکەن.

ئیتر کۆمەڵە گەنجەکە بوونە کوورە هەنگێك. سەرەتا کەوتنە راوێژکردن:

- چ ناوێکی لێبنرێ؟.
- قەوارەی چۆنبێ؟.
- چەند لاپەڕەبێ؟.
- ناوەڕۆکەکەی چیبێ؟.
- کاورباری بەڕێوەبردنی چۆنبێ؟.
- دواجار لەکەیدا یەکەم ژمارەی لێدەربکرێ و، هەرژمارەیەشی بەچەند ڕۆژ جارێکبێ.

بۆ ئەمەیان گەنجی بەڕێوەبەر دەستی پێشخست و وتی:

ـ من وای بەچاکدەزانم، کەیەکەم ژمارەی لە 1973/11/11 دا لێدەربچێ و، ژمارە (سفـــر)یشی لـــەســـەر دابنرێ و، لـەسەریشی بنووسرێ: (ئەم ژمارەیە دیارییە)، تاوەك نۆبەرەیەك پێشکەشی خوێنەری ئازیزی کوردیبکەین.

گەنجەکانیتر هەموو لەدڵدا بۆیان لەچەپڵەداو، پێشنیازەکە بەشادمانییەوە پەسندکرا. ئیتر دوای ئەوەی ناویشی لێنراو، قەوارەو ژمارەی لاپەڕەکانی و جۆری نووسینەکانیشی دیاریکران، کاروباری بەڕێوەبردنیش بێدابەشکردنی رەسمی، واتە بێڕەسمیات، هەرلەخۆیەوە بەمجۆرە کەوتەوە:

- دوکتۆر ئیحسان فوئاد– سەرنووسەر.
- حسێن عارف– سکرتێری نووسین.

- محەمەد عوسمان زادە– خۆشنووس و نەخشەکێش.
- سمکۆ تۆفیق– وێنەکێش.
- ئەنوەر محمود – نەخشەساز.
- سەلاح شوان و جەعفەر بەرزنجی– راستکەرەوەی هەڵەی چاپ.

بێگومان ئەگەر بگەڕێیتەوە بۆ ژمارە (7) و چاوێك بەلاپەڕەکانیدا بخشێنیت، لەناوەڕاستی لای راستی لاپەڕە (12)دا، ئەو ناوانەت بەرچاودەکەون کەلەبەرخاتری مێژوو تۆمارکراون‌و، بۆخۆڕزگارکردنبووە لەگلەیی مێژوونووسان لەدواڕۆژدا، دەنا کۆمەڵە گەنجەکە خۆیان بەیەك دڵ‌و گیان‌و یەك سەرو دەست‌و، پێکەوە هەڵدەسووڕان‌و کارەکەیان سازدەداو چراکەیان هەڵدەکرد، ئەگەرچی هەریەکەشیان شانینابووە ژێر لایەکی بارەکەو، ئەرکێکی تایبەتیی بەجێدەهێنا کەبەوانیتر نەدەکرا. نهێنییەکـــە دروست لـێرەدابوو. دوکتـۆر ئیحســـان ســـەرنووســـەرەو دەزانێ کەسەرنووسەرە. بەڵام دەشزانێ کە سمکۆ وێنەکێشە نەك خۆی. یا حسێن عارف سکرتێری نووسینەو دەزانێ کە سکرتێری نووسینە. بەڵام دەشزانێ کەمحەمەد زادە خـۆشنووس‌و نەخشەکێشـــە نـــەك خۆی. ئیتر بدە بەدەمییەوە بۆنـەخشەســـازو راستکەرەوەی هەڵەی چاپیش. ئینجا بائەوەش بڵێم کەلەبەرامبەری ئەم گیانی رێزلێنانەی سەربەستی‌و سەربەخۆیی هەریەکە لەو حەوت گەنجە لەناو خۆیاندا بۆئەو ئەرکەی هەریەکەیان بەجێیدێنێ، زۆریش ئاساییبوو کەسەلاح بەدوکتۆر بڵێ: ئەو نووسینە وەهایەو وەهانییە. یا سمکۆ بەزادە بڵێ: ئەو خەتە دەبوایە وابووایەو وەهانەبوایە. یا ئەنوەر بەسمکۆ بڵێ: ئەم وێنەیە دەبی وەهابێ‌و وەهانەبێ.

کۆمەڵە گەنجێکی لەکەڵەموستی پێوە تاتەوقیسەر پڕ لەحوماس‌و خۆشەویستی‌و دڵسۆزی بۆوشەی کوردی.. بۆرۆشنبیری‌و ئەدەب‌و هونەری کوردی. کۆمەڵە گەنجێکی هێند گونجاوو هێند هۆگری ئیشەکەو، هێندەش

سەر بەرێزلێنانی پەیوەندیـــی هاوڕێیەتیو دۆستایەتی لەگەڵ یەکتردا، حاڵەتێکی دەگمەنەو بۆهەڵکردنی چرای ئەم (رۆشنبیری نوێ)یە هەڵکەوت.

بەهەرحاڵ بابگەڕێینەوە سەر گێڕانەوەی ئەسڵی هەقایەتەکەو، بزانین ژمارە (سفر)ی ئەم گۆڤارە چۆن دەرچوو؟!. ئێستا واچاپخانەی (الزمان) ئامادەو لـــەســـەرپێیە. (أدوارد) نووکی پەنجەکـانی هەردوو دەستی، بەسەر پیتەکانی لاینۆکەوە راگرتوونو چاوەڕوانە. (أبو أیاد) دەستومەچەکی بۆرێکخستنی دێڕە قوڕقوشمییەکان حازرکردوون. (ناجی) لەخوارەوە لەپشت مێزەکەیەوە چاوی بڕیوەتە رێگا. پێش کەمێ تەلەفۆنی بۆکرابوو کەوا کەوتەڕێ. بەڵێ.. یەکەمین وشەو یەکەمین دێڕەکانی یەکەمین ژمارەی ئەم (رۆشنبیری نوێ)یە، بەسواری دوڵدوڵە (لاتڤیا)ی خۆشەویست، بەبنهەنگڵی (جەعفەر)ەوە بەرەو چاپخانە بـــەڕێوەبوو. لـــە(مسج)ەوە کـــەوتبووەڕێو شەقـامی (السعدون)و (الرشید)ی تەیدەکردو، رووەو مەیدانی (المأمون) دەکشا.

دەی واگەیشتەجێ. جعفر بەخۆیو ئەمانەتە گرانبەهاکەی بنهەنگڵییەوە، بەپڕتاو خۆی بەژووردادکرد. نـــاجی بەرزەپێ لەبەری هەستا. دووقۆڵی دوودوو بەپلیکانەکاندا سەرکەوتن. ئەمانەتەکەیان تەسلیم بەأدواردکرد. پەنجەکانی أدوارد بەخێرایی کەوتنە جموجووڵ. لاینۆکە زمانی لێپەیدابوو:

- چك.. چك.. چچك.. چك.. چچك.

چکچکەکان دەیانووت: (- رۆشنبیری نوێ - وەك دەنگی نەوەیەکی شۆڕشگێڕی نوێ، ئەیەوێتو بەڕاستی مەبەستێتی لەسنووری توانستو پەیامی رۆشنبیریی خۆیدا، دەستی هەموو نووسەرو شاعیرو ئەدیبێکی راستو دڵسۆزو هەقپەرست بگرێت). هەروەها دەیووت: (پێویستیش بەوە ناکات کەدووبارەی کەینەوە کەئەم چەند لاپەڕەیە بـەئـــەوپـــەڕی رێـــزو قـــەدرگرتنەوەو بێهیچ لایەنگیرییەکی تەسکبیـن، بـــەهەموو سەربەستییەکەوەو بێچاودێریکردنی جیاوازیی بیروباوەڕی سیاسیو رێبازی ئەدەبیو

کردنیان به پێوانه لەهەڵبژاردنو بڵاوکردنەوەدا، بەرهەمی هەموو خاوەنبەهرەیەك بڵاوئەکاتەوە). ئەمە بەمەرەکەبێکی سەوز لەسەر قاقەزێك، بەچاپ لەقوڕنەی لای راستی بەشی سەرەوەیدا نووسرابوو (مديرية الثقافة الكردية العامة)، بەخەتێکی (شەڕەپشیلەیی) کەخەتی گەنجی بەڕێوەبەری گشتیو سەرنووسەربوو، نووسرابوو. ئەمە یەکەمین (وتەی ژمارە)ی یەکەمین ژمارەی ئەم رۆشنبیری نوێیەبوو.

ئینجا ئیتر دەی کوڕگەل ئیشکەن.. دەی ئاو بوەستێ ئێوە مەوەستن. دەی جەعفەر تۆ بەردەوام بەسواری پشتی دوڵدوڵە لاتڤیا، لەنێوان دایەرەو چاپخانەدا ببەرە مەکۆی جۆلاَ. بڕۆ هەر(تەکنە) هەڵگرەو دانێو، هەر پرۆڤەیان لەسەردەربێنەو، هەر(اعمده) بۆراستکردنەوەی هەڵەی چاپ بێنەرەوە. دەی سەلاح تۆ هەر (اعمده) بگرە ژێردەستو، لەگەڵ جەعفەردا هەڵە راستکەنەوە. بەڵام تۆ (زادە) بەو دەستوپەنجە رەنگینانەت، نەخشەی رازاوە بۆلاپەڕەکان بکێشەو، خەتی جوانجوان بۆناونیشانەکان بنووسە. ئینجا تۆ سمکۆ وەرە بەبەهرە گەشەکەت، شوێنی (مۆنتیف)ەکانی نەخشەکەی زادە بڕەنگێنە. خۆ تۆش ئەنوەر دیارە لەلات ئاشکرایە، کەدەبێ زادەی کۆششی هەموو ئەوانەی پێشوو، لەدوکتۆر ئیحسانەوە بۆحسێن عارفو بۆسەلاحو جەعفەرو بۆزادەو سمکۆو، لەگەڵیشیاندا هەموو ئەو شاعیرو نووسەرانەی لەژمارەکەدا بەشیعرو نووسین بەشدارن، بەوپەڕی شارەزاییو وەستاییەوە لەنەخشەسازیدا بنوێنیت. دەبێ کارێکی وەهابکەیت کەلەو نواندنەدا، کەسێکیان لێت بەگلەیینەبێ، یاهەرهیچ نەبێ گلەیی گەورەیان نەبێ.

دەی کوڕگەل.. ئەمە یەکەمین ژمارەی مەلۆتکەیەکی نوێیەو، دەخرێتە کۆشی رۆژنامەگەریی کوردییەوە. تکایە بەلای ئەوەدامەچن کەبڵێن: ئەوەتا ژمارە (سفر)ی لێدراوەو، ئەمەش مانای ئەوەیە کەئێمە لەسفرەوە دەستپێدەکەینو، دەستپێکردینش لەسفرەوە مەغزاکەی ئاشکرایە!. نەخێر.. گەنجی بەڕێوەبەرمان قەت مەبەستی لەوە نییەو، خۆی کاتێ ئەم پێشنیازەی ژمارە سفرەی بۆکردین، بەلای ئەوەدا نەچووبوو.

ئێمە هەمووومان بـــاشیدەناسین. گوایە ئەو لـــەوانەیە کـــەڕۆژنامەی (کوردستان)ی (1898)و گۆڤاری (گەلاوێژ)ی (1939) پەڕیکاو، نیازی وابێ کەلەم (ڕۆشنیبری نوێ)یەوە دەستپێبکرێ؟!. هەرگیز نە ء.

دەســـــا دەی کوڕگەل.. دەی سەربـــــازە بێناوەکان.. ڕۆژێکەو ئەمڕۆ. بائێمەش دەستەگوڵی خۆمان وەك کۆمەڵە گەنجێکی شەیدای وشەی کوردیی شەرافەتمەندو سەرفراز، پێشکەش بەنەوەی ئێستاو نەوەکانی داهاتووی ئەم نەتەوەی کوردە بکەین.

نەییسا.. ئێستا واکات شەوی دە لەسەر یازدەی مانگی یازدەی ساڵی (1973)یە. کۆمەڵە گەنجە کووورە- هەنگەکە هەموو ئاڵاونەتە چاپخانەی (الزمان). چاپخانە ئێستا تەنیا چاپخانە نییە، بەڵکو کوورەهەنگێکی پڕ لە هەنگ و هەنگوینە.

- چك.. چچك... چك.. چچك..

(هەنگ...)

- تم.. ترم.. تم.. ترم..

(هەنگوین...)

هەنگەکـــان و هەنگوین.. گــــەنجی بــەڕێوەبەرو گەنجەکانیتـرو کارمەندانی چاپخانەکەو مەکینەکان.. هەموو لەبزووتندان.. هەموو دێن و دەچن و بەیەکدا دێن. هەمووش دەزانن کۆششی ئەوەدەکەن، کەشانەیەك پڕ لەهەنگوین بکەن و، بەدیاری بۆکوڕوکاڵانی نەتەوەکەیانی بنێرن.

- چك.. چچك.. چك.. چچك...

- تم.. ترم.. تم.. ترم..

- چك.. چچك..

- تم.. ترم..

تەواو.. لەچاپدانی ژمارەکە تەواوو، ئەوەتا بەدەستمانەوەیە. (رۆشنبیری نوێ - ژمارە (سفر)- 1973/11/11). ئینجا ئەمدیوو ئەودیوی پێدەکەین. چاو بەلاپەڕەکانیدا دادەچەقێنین. تیێورددەبینەوە. راستە کەگەشکە دەمانگرێ. بەڵام بەدەمییەوە بەزەڕەبین، بەدوای هەڵەو چەوتیو کەموکووڕییەکانیدا دەگەڕێین.

لەوساتانەدا من بەشێوەیەکی تایبەتیو بەئەنقەست، سەرنج لەڕووخساری گەنجی بەڕێوەبەر گیردەکەم. دەمەوێ ناخی بخوێنمەوەو دەشیخوێنمەوە. دەبینم بەخەتێکی (کوفی)ی جوان نووسراوە: (دەك هەزار رەحمەت لەگیانی پاکت بشیر مشیر. وەی هەزار سوپاسو ستایش بۆکەرامەتی نەمرت بشیر مشیر!).

ئـــەمە هەقـــایەتی دەرکردنی ژمـــارە (سفـــر)ی ئـــەم گۆڤاری (رۆشنبیری نوێ)یـــەبوو بۆمکردنو، ئیتـــر منیش هـــــاتمەوەو لەبزەیەکی گەشکەداریی سەرلێوان بەولاوە، هیچیتریان نەدامێ.

گۆڤاری (رۆشنبیری نوێ –ژ/78- **ك**1/1979.

لەنێوان بەهرەو تاقیکردنەوەدا

نکوولّی لەوە ناکریّ کەشتێك هەیە پێیدەووتریّ بەهرەو، لەهەرکۆڕو مەیدانێکی چالاکیی ژیانیشدا، جۆرە کەسانێك هەن کەپێیاندەووتریّ بەهرەدار. بەلاّم ئایا بەهرە چییەو مرۆڤی بەهرەدار لەکوێوەیدێنیّ؟!. ئینجا پەیوەندیی ئەو بەهرەو بەهرەدارییە، بەتاقیکردنەوەوە چییەو تا چ رادەیەکە؟!. بێگومان ئەمە باسێکی سەختو ئالّۆزەو، ئەگەر نیاز لەچوونە بنجوبناوانییەوەبیّو بەوردی باسی لێوەبکریّ، ئەوا مەگەر بەلێکۆلّینەوەیەکی دوورودرێژ بتوانریّ بەئەنجام بگەیەنریّ. بۆیە من لێرەدا تەنیا هەروا سەرپێی وەك بیرێکی راگوزاری لێیدەدەویێمو، بیروڕای خۆمی لەبارەوە دەردەبڕم.

ئایا بەهرە چییە؟!. لەوەرامدا دەلّێم: بەڕای من بەهرە بریتییە لە ئامادەبوونێکی خۆڕسکیی سەرەتایی لەلای مرۆڤێك، بۆبەدەستهێنانی سەرکەوتنێکی تایبەتی، لەیەکێك لەکۆڕەکانی چالاکیی ژیاندا، کەلەبنچینەدا ئەنجامی گەلیّ هۆی بابەتییەو، بێئەوەی ئیرادە بەپێی نەخشەیەك یالەتێگەیشتنەوە دەوری ئاشکرای تێدا نواندبیّ، لەلای ئەو مرۆڤە پەیدابووە. جائەگەر ئەم تاریفە بۆبەهرەو بۆچۆنێتیی پەیدابوونی راستو بەجێبیّ، ئەوا دەبیّ بلّێین کەبەهرە نەوەحییەو نەمەسەلەیەکیشە زکماکبیّ، بەلّکو سیفەتێکە یاکاروکردارێکە کەلەدوای لەدایکبوونەوە پەیدادەبیّو، لەئەنجامی گەلیّ هۆی بابەتیانەی ئالّۆزو شاراوەدا، لای ئەم یا ئەو مرۆڤ، لەم کۆڕ یا لەو کۆڕی چالاکیی ژیاندا دروستدەبیّو، ئینجا کاتیّ دەرفەتی نواندنو کارپێکردنی

بۆهەڵدەکەوێ (کەدەشگونجا بڕایبڕ بۆی هەڵنەگەوتایەو تادواساتی ژیانی لەخامۆشیو کپیدا بمایەتەوە)، لەلای دەبێتە ئامادەبوونە خۆڕسکییە سەرەتاییەکە.

تـــائێرە وەهـــــا. دوای ئەوە ئینجــــا دەبێ بپرسین: ئەی ئـــاخۆ چۆن ئەو ئامادەبوونە خۆڕسکە سەرەتاییە، بەرەوتەقینو نەشونماکردنو خولْقاندنو داهێنان ڕێگا دەگرێتەبەرو، رووەولوتکە دەکەوێتە هەنگاونان؟!. وەرام لای تاقیکردنەوەیە. واتە خۆخستنەبەر تاقیکردنەوەیەکی بەردەوام، لەو مەیدانەی چـــــالاکیی ژیــــاندا، کەبەهرەکەی تێدا لـــەکـــــایەدایە. بەڵام ئایا مەبەست لـــەتـاقیکردنەوە چییە؟!. بۆ وەرامی ئەم پرسیـــــــارەش دەڵێم: بـــــەڕای من تاقیکردنەوە کارکردنە بەبەهرە. کۆششی بەردەوامە بۆلەبڕبەنددانو راهێنانو بەرفراوانکردنی مەودای هێزو توانای بەهرە، لەکۆڕی خولْقاندنو داهێناندا. هیچ بـــــەهرەیەك بـــەبێکارپێکردنی بەردەوامو کۆششی بێووچـــان بۆبردن بەرەولوتکەی هێزو توانای خولْقاندنو داهێنان، بەئەنجامی هەقیانەتی خۆی ناگاو، لەوزەیدانــــــابێ لـــەسنووری ئامادەبوونە خۆڕسکییە سەرتاییەکە بچێ بەودیودا، یائەگەر بشچێ، قەت لەتوانایدانابێ بگاتە لوتکە یالێینزیکببێتەوە.

بەهرەدارێكو لەپڕێکداو بێئارەقڕشتنێکی زۆر لەگەڵ تاقیکردنەوەدا خۆی لەلوتکەبدا، ئەمە دەشێو روویداوەو روودەدا. بەڵام ئەمە حاڵەتێکی دەگمەنەو، مرۆڤی بەهرەدارو هوشیار، ئەگەرچی هەقی خۆیەتی بەئاواتییەوەبێ، نابێ پشتی پێببەستێو خۆی بۆڕهەڵبدا. لێرەدا دەبێ ئەوەش بڵێین کەتەنانەت حــــاڵەتە دەگمەنەکەش، ئەگــــەر بخرێتە بــــەرتیشکی لێکۆڵینەوەیەکـی وردو، چوونەبنجوبناوانێکی لاســــــارانەوە، ئەوا هەردەگەینــــەوە بەو ئەنجامەی کـــــە ســـەبــــارەت بــەپـــەیـــدابوونـــی بەهرە وتمــــان. واتە لەم حاڵەتەدا هۆیەکانی درووستبوونی بەهرە، لەدرووستکردنی ئامادەبوونە خۆڕسکییە سەرەتاییەکە تێپەڕیدەکەنو، دەیخەنە بەرحاڵەتی تەقینەوەیەکی کتوپڕو بەتەووژمی ئەوتۆ،

کەلەلوتکەی داهێنان‌و خولْقاندنی نزیکدەکەنەوە، یابەو لوتکەیەیدەگەیەنن. گەیشتن بەلوتکە لەپڕێکدا، واتە گەیشتن بەلوتکە لەیەکەم هەنگاوەوە، ئاواتێکە کەهەر مرۆڤێك دەیخوازێ. بەڵام ئایا ئەمە بۆهەمووان بەدیدێ؟!. هەرگیز نەء.

کەوابێ دەبێ مرۆڤی بەهرەدار لەبنچینەداو وەك بنەمایەکی گشتی، پشت بە تاقیکردنەوەو قاڵبوون لەبۆتەی تاقیکردنەوەدا، بۆگەیشتن بەلوتکە ببەستێ، نەك بەحاڵەتە دەگمەنەکە. من وەها لەمەسەلەی پەیوەندیی نێوان بەهرەو تاقیکردنەوە دەگەم. دیارە دەبێ هەبن بەجۆرێکیتری تێبگەن‌و، حەزیشدەکەم بیروڕای خۆیانی لەسەر دەرببڕن.

هاوکاری- 527- 1980/5/26.

کورد لە پێشەکییەکەی ئیبن خەلدووندا

باسکردن لەپێشەکییەکەی ئیبن خەلدوون، ئەگەر مەبەست لێکۆڵینەوەو لێدوانبێ لەهەموو لایەنەکانیو، بگرە تەنانەت لەیەکێکیش لەولایەنانە، کارێك نییە لەکورتە وتارێکی وەك ئەمەی مندابکرێ، بەڵکو مەودایەکی گەلێ فراوانترو کۆششێکی زۆر زەحمەتتری پێدەوێ، کەئەوە لەلایەن پسپۆڕانەوەکراوە. بۆیە من لەم کورتە وتارەدا، مەبەستم تەنیا سەرنجڕاکێشانی خوێنەری کوردە، بۆ ئیشارەتدانی ئیبن خەلدوون لەچەندین شوێنی کتێبەکەیدا بەکوردو وڵاتی کوردانو، دەهێنێ نەك هەرخوێنەرانمان کتێبەکە بخوێننەوەو لێیئاگاداربن، بەڵکو لەلایەنی ئەو مامۆستایانەشەوە کەوەك پسپۆڕ پەیوەندییان بەباسەکەوە هەیە، لییبکۆڵنەوەو زیاتر بچنە بنجوبناوانییەوە.

ئیبن خەلدوون خۆی کەلەسالانی (1332-1406-ز)دا لەوڵاتی (مەغریب) ژیاوە، لەکۆتایی کتێبەکەیدا نووسیویە کەلەناوەڕاستی ساڵی (779)ی کۆچیدا لەنووسینیبۆتەوە، واتە (622) ساڵ لەمەوبەر. بێگومان ئەم لەمەوبەرییە دوورە بۆ زۆر باسوخواز کەدەستی بۆبردوونو بیروڕای تایبەتیی لەسەر دەربڕیون، بۆئەو پێشوەختیو دەسپێشخەرییەکی بلیمەتانە دەگەیەنێ. بۆنموونە سەبارەت بەمێژوو نووسیویە: ".. پشتگوێخستنی بارودۆخی میللەتانو بابەتانی خەڵك بەگۆڕانی سەردەمو تێپەڕبوونی ڕۆژگار، هەڵەیەکی پڕ لەنەفامییە بەرامبەر بەمێژوو. چونکە بارودۆخی

میللەتان‌و جیهان‌و داهاتیان‌و باوەڕو مەزەبیان، لەسەر یەك ڕەوت‌و یەك بەرنامەی جێگیر ناڕوا، بەڵكو بەپێی ڕۆژگـــارو ســـــەردەم جیـــاوازییـــــان تێدەكەوێ‌و، لـــەحاڵێكەوە بۆ حاڵێكیتر دەگوێزرێنەوە- ل/28). یانووسیویە: "خاوەنی ئەم هونەرە (مێژوو) پێویستی بەزانینی بنەماكانی سیاسەت‌و سروشتی ئەو شتانەی هەن‌و جیاوازیی نێوان گەلان‌و سەردەمەكاندەبێ، سەبارەت بەڕەفتارو ڕەووشت‌و داهات‌و باوەڕو مەزەب‌و گشت بارودۆخەكان‌و، شارەزاییش لەبارەی ڕووداوەكانی سەردەمی خۆیـــەوە- هەمـــان لاپەڕە". هەروەها ڕەخنەی لەچەند مێژوونووسێكی پێش خـــۆی وەك مەسعوودی‌و بـــەكـــری گرتـــوە، لــــەبەرئەوەی زۆر قسەوبـــاسی پڕوپووچیان بیستوەو، تێكەڵ بەمێژوویانكردوون. لەكاتێكدا مێژوونووس دەبێ درۆو ڕاستی لەیەكتر جیابكاتەوەو بزانێ كە:

"مێژوو هەواڵە لەبارەی كۆمەڵگای مرۆڤەوە، ئەمیش ئاوەدانیی جیهان‌و ئەو بارودۆخە پێكدەهێنێ، كەبەسەر سروشتی ئەو ئاوەدانییەدادادێ، وەك ڕادەی دواكەوتوویی یاشارستانێتی‌و، پێكهاتەی میللەتان‌و جۆرەكانی‌و بەیەكدادانی خەڵكی لەگەڵ یەكترداو، ئەو مەملەكەت‌و دەوڵەتانەی لەئەنجامیدا دروستدەبن- ل/35".

ئەمە تەنیا نموونەیەكبوو بۆنیشاندانی باری سەرنجی بەرامبەر بەمێژوو، دەنا زۆریتری لەو بابەتە سەبارەت بەسیاسەت‌و ئابووری‌و كۆمەڵایەتی‌و شارستانێتی‌و پیشەسازی‌و زانیاری‌و لایەنیتر لەكتێبەكەیدا هەن، كە هەریەكەیان بۆخۆی نموونەی ئەو پێشوەختی‌و دەسپێشخەرییەن. بەڵێ.. لەوڕووانەوە وەهایە. بەڵام ئەمە واناگەیەنێ كەلەئیشارەتدانیشیدا بەكوردو وڵاتی كوردان هەروەهابێ. مەبەستم ئەوەیە بڵێم: ئەگەرچی لەمیاندا ئەوبابەتە نییە، لەگەڵ ئەوەشدا بایەخی تایبەتیی خۆی هەرهەیە.

ئیبن خەلدوون هەرچەندە ئەو ئیشارەتدانە بەکوردو وڵاتی کوردان زۆرجار دووبارە دەکاتەوە، بەڵام سەروبەر دوو حاڵەت دەگرنەوە: یەکەمیان: کاتێ لەجوگرافیای جیهاندەدوێ. دووەمیان: کەلەڕادەی شارستانێتیو بارودۆخی ئەو سەردەمەی گەلان لەم رووەوە دەکۆڵێتەوە. بۆیەکەمیان دەڵێ: (جوگرافیای کیشوەرەکانی جیهان هێندەی لەو سەردەمەدا زانراوبوونو، بەپێی ئەو سوودەی کەلـــەکتێبی (نزهـــة المشتـــاق)ی بینیووە، کـــە(العلوی الأدریسی الحمودی) بۆپادشای سکلیای داناوەو، دانانەکەی لەناوەڕاستی سەدەی شەشەمدابووەو، ئەویش سوودی لەگەڵێ کتێبی وەك ئەوەکانی مەسعوودیو ئیبن خەردازبەو حەوقەڵو قەدریو ئیبن ئیسحاقو بەتلیمۆسو زۆریتر بینیوە- ل/ 53)، دەکرێ بەحەوت هەرێمەوە کەلەباسکردنیاندا لەباشووری جیهانەوەو لەڕۆژئاوایەوە بۆڕۆژهەڵات دەستپێدەکا. ئینجا هەریەکێکیش لەهەرێمەکاندەکا بەدوو بەشەوەو، ریز بەوڵاتو دەریاو رووبارو بیابانو چیاکانەوە دەگرێو، هەریەکەیان بەپێی هەرێمو بەشەهەرێمی خۆی ناودەبا. بێگومان ئەو بە (38) لاپەڕەی کتێبەکـــەی (بەپێی چـــاپکردنی ئێستـــا)، ئەم بـــاسە تەواودەکاو بەدوورودرێژی لێیدەدوێ.

ئینجا سەبارەت بەوڵاتی کوردان، پتر لەباسکردنی هەرێمی چوارەمو پێنجەمدا ئیشارەتی پێدەدا، بێئەوەی ناوی بەکوردستان بەرێ، بەڵکو دەڵێ: ".. چیاکانی کوردەکان کەدەبەسترێنەوە بەدەوروبەری (ئەسپەهان)ەوەو جێگەی خانووبەرەو هەڵسوکەوتیانەو، بەولایدا خاکی فارسەکانە-ل/63). یازۆرجار ناوی بە(وڵاتی جزیرە.. جزیرەی ئیبن عومەر- ل/67،68،69) دێنێ. یا دەڵێ: - بەڵام پارچەی رۆژئاوای - بەشی شەشەمی هەرێمی چوارەم ح. ع - شاخێکی دێتەڕێ کەلەشاخی عەجەمەکانەوە دەستپێدەکاو، بەرەو رۆژهەڵات تاکۆتایی بەشەکە درێژدەبێتەوەو، پێیدەووترێ شاخی شارەزوور-

ل/69). يانووسيويە: (لەپارچەی بچووکی دووەمدا، سووچێکی وڵاتی ئەرمەنەکانە کەخوارەوەی مەراغەو چیای عێراقەو پێیدەووترێ -باریا-و کوردانی تێدا نیشتەجێن‌و، بەرامبەری دەوەستێتەوەو زابی گەورەو زابی بچووکیش دەکەونە پشتییەوە- ل/70). یادەڵێ: (لەوێدا مەراغە هەیە کە دەکەوێتە رۆژهەڵاتی چیای کوردانەوە، بەم چیایە دەووترێ ئورمێ، وەك لەبەشی شەشەمدا ئیشارەتی پێدرا- ل/74). دواجار دەڵێ: (وڵاتی -الأبواب- لەباشوورییەوەو بەلای رۆژئاوادا، بەوڵاتی ئەرمینیاوە بەستراوەتەوەو، لەنێوانی ئەوان‌و ئازربایجانی باشووردا بەلای رۆژهەڵاتدا، وڵاتی -زاب-ە- ل/75). هەروەها چەند جارێکیش بەهەمان دەستوور، هەرلەو لاپەڕانەدا ناوی مەرعەش‌و مەلاتیەو ئامەد- دیاربەکر-و میافارقین‌و شارەزوورو ورمێ)ی بردوەو، شوێنیانی لەهەرێم‌و بەشە هەرێمی چوارەم‌و پێنجەمدا دەسنیشانکردوە.

بۆدووەمیشیان، واتە لەحاڵەتی کۆڵینەوە لەڕادەی شارستانێتیی ئەو سەردەمەدا، گەلاندەکا بەدوو بەشەوەو نووسیویە: (تۆ دەبێ بزانیت کە جیاوازیی نێوان نەوەیەك‌و نەوەیەکیتر، لەجیاوازیی شێوەی دەسکەوتیاندایە بۆژیان- ل/120). یەکەمیان ناودەبا بەدواکەوتوو. دووەمیان بەپێشکەوتوو یاشارنشین. لەبارەی یەکەمیانەوە دەڵێ: (تیایاندا هەیە فەلاحەتدەکەن وەك باخەوانی‌و کشتوکاڵ. تیاشیاندا هەیە بەئاژەڵەوە خەریکدەبن وەك مەڕو مانگاو بزن‌و هەنگ‌و کرم.. جائەوانەی بەفەلاحەت‌و ئاژەڵەوە خەریکدەبن، بەناچاری تووشی حاڵەتی بەداوەت (بەدوی عەرەبی-ح. ع) دەبن، چونکە بەپێچەوانەی شارەکانەوە، بەری بۆکێڵگەو کشتوکاڵ‌و لەوەڕگاو لەم بابەتانە فراوانە. ئەمەش وایانلێدەکا کەگردبوونەوەو هەرەوەزکردنیان بۆپەیداکردنی پێویستی‌و دەسکەوت‌و ئاوەدانی، تەنیا هێندەبێ کەمانەوەیان لەژیاندا مسۆگەربکا-

هەمان لاپەڕە). لەبارەی دووەمشیانەوە دەڵێ: (ئینجا وەختێ ئەمانە باری ژیانیان باشدەبێ‌و، سەروو رادەی پێویستیی خۆیان دەوڵەمەند دەبن، ئەوە هانیاندەدا کەخوازیاری خامۆشی‌و هێمنی‌و، گۆڕینەوەی شتی زیاد لـــەپێویستیان‌و، زۆرکردنی خۆراك‌و پۆشـــاك‌و هونەركـــاری تیـــایـــاندو، فراوانکردنی خانووبەرەو شارو وڵات درووستکردن‌و روو لەشارستانێتیبن). ئیتر لەدیڕەکانی دواتردا واباسدەکا، کەبەردەوام زیادەخوازی لەوشتانەدا، وردەوردە دەگـــاتە لـوتکەی رازاندنـــەوەی ژیـــان بـــەجۆرەهـــا شێوەی خۆشگوزەرانی‌و، ئـەوســـا خەڵکەکە: (هەندێکیان ژیانی خۆیان بەندی پیشەسازیدەکەن‌و، هەندێکیتریان بازرگانی‌و، کەدیارە دەسکەوتی ئەمان زۆرترو ژیانیان خۆشتردەبێ لەخەڵکی بەداوەتەکە، چونکە لەپێویستیی خۆیان تێپەڕدەکا- ل/120، 121).

ئەوەی خستمە پێشچاو، پوختەی باری سەرنجی ئیبن خەلدوونە سەبارەت بەڕادەی شارستانێتیی ئەو سەردەمەی گەلان کەئەوی راستیبێ، ئەو لەکتێبەکەیدا زۆر بەدووروودرێژی‌و بەزۆر بارو لایەندا لێیدەدوێ‌و دەکۆڵێتەوە. جابێگومان ئێمە لێرەدا ئەوەمان مەبەستە بزانین، کەئاخۆ کورد لەم رووەوە لەلای ئەو، لەچ خانەیەکدا دانراوە؟. دیارە هیچ جێگەی سەرسووڕمان نابێ ئەگەر بڵێین: لەخانەی مەڕومالاتبەخێوکردن‌و فەلاحەتدا دانراوەو، دواجار بەداوەت‌و دواکەوتوویی. ئەو ئەگەرچی تەنیا وەك نموونە لەپاڵ گەلانێکیتردا ئیشارەت بەکورددەدا (ل/121، 145، 271)، بەڵام درێژەی باسەکانی دووتوێی ئەو لاپەڕانەو، زۆربەی لاپەڕەکانیتریش کەناوی کوردیان تێدانابا، دەیگرێتەوەو ئەمە راستییەکەو زانایەکی سەردەم‌و راستگۆ لەگەڵ سەردەمی خۆیدا (622 ساڵ لەمەوبەر) تۆماریکردوەو بەمێژووی سپاردوە.

تێبینی:

دوای نووسینی ئەم کورتە وتارە، هەڵی بینینی هەرحەوت بەرگەکەی مێژووەکەی ئیبن خەلدوونیشم بۆهەڵکەوت، کەبرام دوکتۆر محمد نوری عارف ئاگاداریکردم، کەلەکتێبخانەی زانکۆی سەلاحەدین هەن. بەڵام هێندەم پێکرا، کەهەروا سەرپێیی سەرجێکبدەمە فەهرەستەکانیان‌و، سەیرێکی ئەولاپەڕانەبکەم کەناوی کوردی تێدا بردوون‌و، ئیتر وامهاتە بەرزەین کەباسکردنی لەکورد، تەنیا بەدەم باسکردنی رووداوە مێژووییەکانی ناوچەکەوەیە، لەفەتحی ئیسلامییەوە هەتا سەردەمی خۆی‌و، بەتایبەتی لەڕووداوەکانی شەڕوشۆڕدا.

هیوادارم هەبن هەم بەوردی‌و هەم بەدووردرێژی، پێشەکییەکەو مێژووەکەش بخوێننەوەو لێیبکۆڵنەوە.

گۆڤاری (ئۆتۆنۆمی)- ژ/3/1983.